Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
LI
E
41
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

TITI LIVI

HISTORIARVM LIBRI XCI·

FRAGMENTVM

ANEKΔOTON

DESCRIPTVM ET RECOGNITVM A

CC·VV · VITO M. GIOVENAZZIO · PAVLLO IACOBO BRVNS

EX SCHEDIS VETVSTISSIMIS BIBLIOTHECAE VATICANAE.

Ejusdem Giovenazzii *in idem* Fragmentum *Scholia*.

ROMAE. CIϽIϽCCLXXIII.

Ex officina Archangeli Casaletti typographi, & bibliopolae ad D. Eustachii.

Digitized by Google

. . . τὸ δὲ ζητούμενον
Ἁλωτόν· ἐκφεύγει δὲ τἀμελούμενον

SOPHOCLES *in* OEdipo Tyranno *v.* 110.

Digitized by Google

IOHANNI BAPTISTAE REZZONICO

R. E. DIACONO CARDINALI

TIT. NICOLAI IN CARCERE TVLLIANO

MAGNO HIEROSOLYMARI ORDINIS PRIORI

FRANCISCVS CANCELLERIVS S. P. D.

QVum multis de caussis vehementer affectus sum, quum primum hoc T. LIVI fragmentum ἀνέκδοτον ad me pervenit, tum ea potissima exstitit, quod videbar rem aliquando nactus esse, quae nec amplitudine tua omnino indigna esset, nec me, si eam muneris loco tibi, PRINCEPS EMINENTISSIME, offerrem, pudere

Digitized by Google

ejus deberet. Qua enim primum die (quae dies sacra mihi quidem semper, ac religione quadam colenda erit) ABVNDIVS me frater tuus, Vrbis Senator, Princeps egregiis corporis, animique dotibus, sibi ab epistolis esse jussit, jam tum me non minus illi, quam & tibi, & utriusque fratri CAROLO, qui & ipse alterum purpurati Senatus ornamentum, ac lumen est, ita devinctum sensi, ut, quoad ingenii mei vires paterentur, quamque primum possem, enitendum mihi esse constituerim, aliquam ut vobis grati animi significationem publice darem. Verum tenuitatis meae conscius quid tandem cudere, quid cusum offerre vobis possem, omnino nesciebam. Ac videbam equidem, quo vos amore (id quod rarissimi exempli est) conjuncti inter vos estis, quidquid uni vestrum offerrem, fore, ut proprie singuli, tamquam sibi uni oblatum, existimaretis; tamen illud ipsum, quod vel tibi, vel fratribus tuis sisterem, debitamque vobis communiter observantiam, & officium meum probarem, in hac tanta virium mearum mediocritate, seu potius inopia, non reperiebam. Sed accidit paucis his ante diebus sane percommode, quod Livianum hoc fragmentum in meas manus pervenit,

venit,

Digitized by Google

venit, quod continuo typis, quam nitidiſsime fieri potuit, expreſſum, tuoque nomini inſcriptum in tuas transfero. Quid autem tibi eo praeſtantius, ac nobilius ſiſti a me potuit? quid adprobatione, conſpectuque tuo magis dignum? Novimus enim te, CARDINALIS AMPLISSIME, jam inde ab adoleſcentia non eorum mores ſequi inſtituiſſe, qui ſi generis nobilitate, opibus, honoribus, ceteriſque, quae extrinſecus adveniunt, ac fortunae bona appellari vulgo ſolent, nitantur, ſatis famae, ſatis exiſtimationi ſuae apud praeſentes, & poſteros conſultum arbitrantur: vèrum, quum abunde his omnibus inſtructus eſſes, nihil ut aliis ipſe invidere, tibi plurimum alii poſſent, illud nihilominus conatum ſemper fuiſſe, ut non tam alienis, atque externis laudibus, quam propriis, ac tuis clareſceres, nec minus ſplendoris recte, ac ſapienter vivendo, omnique virtute excolenda, ad poſteros tranſmitteres, quam a majoribus acceperis. Itaque ingenium, quod acre, atque excellens a natura ſortitus es, ſic a principio excolendum ſuſcepiſti, tamquam ſi non vetuſtarum imaginum, ac titulorum, ſed unius doctrinae, atque eruditionis commendatione adſpirandum tibi ad honores eſſet, aditusque

tusque ad eam dignitatem, quae summo fastigio proxima est, aperiendi: quumque in humaniores litteras toto pectore incubueris, easque semper amaveris, tum historiae praesertim cognoscendae multo diligentiorem operam, eamque ferme quotidianam navasti. Qua ex re mirifica illa tua, planeque singularis in agendis rebus dexteritas, atque solertia effloruit, quae quum in illustri loco posita neminem lateret, inde factum est, ut boni omnes jam inde te in publica, ac privata hominum commoda natum intelligerent, omnesque tibi de se, deque republica benemerendi facultates ominarentur, quumque primum ad remp. accessisti, ut ampliores in dies munerum procurationes ad te deferrentur, votis omnibus concupiscerent. Nihil enim est tam magnum, quod non polliceri sibi abs te merito, ac jure posse arbitrarentur: siquidem, quod recte multi sapientes pronunciarunt, virtutes omnes uno quodam societatis quasi vinculo contineri, id, si exempla desint cetera, tua unius vivendi, tua agendi ratio comprobaret. Quod eo lubentius dico, quod neminem quidem futurum puto eorum, qui te Romae praesentes praesentem intuentur, quibusque probe cognitus es, cui haec mea oratio falsa

pos-

possit, atque adsentationi, quam veritati propior videri. Quis enim in te non ardentissimum Romanae Ecclesiae dignitatis conservandae studium? quis non singularem animi firmitatem, ac magnitudinem? non dictorum factorumque omnium comitem, & moderatricem prudentiam admiratur? Cui profusa in calamitosos, atque egenos benignitas obscura est? Quem tua erga omnes humanitas, morum suavitas, atque facilitas latet? Quis denique non regalem prope magnificentiam tuam summis in caelum laudibus extollit? Cujus quidem magnificentiae, si per ceteras laudes tuas liceret, quae reclamare quodammodo mihi, mecumque conqueri viderentur, testem appellare possem Aventinum, totque in eo sumptus abs te factos, tot refecta, vel de integro exstructa regio prope animo monumenta ad immortalitatis memoriam consecrata. Sed quo me tuarum laudum commemoratio imprudentem abripuit? Equidem, ut illuc redeam, unde digressa est oratio mea, nihil a me tibi offerri potuisse gratius, nihil institutis a te vitae rationibus accommodatius, nihil etiam beneficiis, quae in me contulisti maxima, & amplissima, convenientius, quam quod disertissimi romanarum

narum

narum rerum scriptoris praeclarum fragmentum tuo nomini inscribendum curaverim. Feret enim id, opinor, quamvis mole exiguum, feret, inquam, aetatem, & ad omnes gentes, ubicumque in honore sunt litterae, ejus fama pervagabitur. Quapropter non modo apud eos, quorum hic ante oculos quotidie versaris, verum etiam apud exteros, atque, ut futurum auguror, apud posteros quoque hae chartae loquentur, meque nomini, majestatique tuae devotissimum esse, nisi falsa mihi spe, vanisque imaginibus blandior, non ignorabitur. Qua ex re uberrimum, ac maximum qualiscumque laboris hujusce mei in hoc edendo opere fructum jam nunc percipere mihi videor. Interim a te, Princeps eminentissime, etiam atque etiam peto, ut officii hoc erga te mei, gratique animi testimonium aequi bonique, quae tua humanitas est, consulere velis, meque patrocinio tuo tueri pergas. Vale.

Ex aedibus capitolinis vII. *Kal. Martias*. cIↃIↃCCLXXIII.

I.

FRANCISCI CANCELLERI IN T. LIVI FRAGMENTVM

ANEKΔOTON

PRAEFATIO

QVae res mihi, reique publicae litterariae univerſae bene, proſpereque eveniat, T. Livii Hiſtoriarum fragmentum *ἀνέκδοτον* haud ita pridem in bibliotheca Vaticana repertum, atque a CC. VV. Vito M. Giovenazzio, Paullo Iacobo Bruns deſcriptum cum cura, ac fide edo. Nec vero valde laborandum in eo eſſe mihi video, ut lectoribus ad primum hujuſcemodi rei nuntium de fuco, ut fieri ſolet, ſuſpicantibus pro virili occurram, omnemque apud eos a me fraudis ſuſpicionem amoliar. Non enim dubito, quin plerique eorum, qui has paginas in manus ſument, libelli inſcriptione, atque adeo rei ipſius inſolentia, ac novitate permoti, continuo ii non ad haec quidem mea, ſed ad ipſius Livii, quod promitti ſibi videbunt, *ἀποσπασμάτιον* recta advolaturi ſint, acriterque pro ſe quiſque animum intendent. Quod ſi facient, ſtatim poſt duo, treſve fragmenti verſus a ſe lectos, facile auguratur mihi animus, ſuſpicionem eos omnem ultro ex animis depoſituros. Nam quod de Phidiae ſigno dici vulgo conſuevit, ſimul adſpectum, ac probatum fuiſſe; vel potius, quod Livius ipſe initio libri XXI. narrat de

Digitized by Google

adoleſcente Annibale, quum is Carthagine in Hiſpaniam ad patris exercitum trajecit, *eum primo ſtatim adventu omnem exercitum in ſe convertiſſe: Amilcarem viventem redditum ſibi veteres milites credere; eumdem vigorem in vultu, vimque in oculis, habitum oris, lineamentaque intueri*, id ipſum omnino huic fragmento eventurum confido, ac ne unum quidem (modo ne is in Livii lectione omnino hoſpes, ac peregrinus ſit) futurum, qui illud ſemel viſum non ſtatim probet, probatum autem non legitimum florentiſſimi romanarum hiſtoriarum ſcriptoris foetum agnoſcat. Quocirca quum ſatis hac quidem parte per ſeſe res ipſa loquutura ſit, operae pretium me facturum puto, ſi hac cura ſuperſedens, miſſiſque longioribus exordiorum ambagibus, continuo ad hiſtoriam reperti fragmenti perſequendam adgrediar; tum quid in eo deſcribendo curae, ac laboris a clariſſimis viris impenſum fuerit, quid in edendo a me praeſtitum, ut quam ornatiſſimum, & quam accuratiſſime expreſſum, quantum quidem in me fuit, in manus doctorum virorum venire poſſet, denique ſi qua alia hujus generis a curioſis lectoribus exſpectari ſolent, paucis expediam.

§. I.

Reperti Liviani Fragmenti Hiſtoria.

VErſabatur Romae ante hos non multos menſes vir doctiſſimus Paullus Iacobus Bruns Lubecenſis, ut hebraicos veteris Inſtrumenti codices conferret in editionem, quae modo apud Anglos C. V. Benjamini Kennicotti opera adornatur; cujus rei gratia quum alias romanas bi-

Digitized by Google

bibliothecas frequentare, tum Vaticanam in primis, ampliſſimum illud, atque auguſtiſſimum Muſarum domicilium, ſolebat. Ibi quum hoc, illudve volumen pro tempore, ac re conſulendum ſibi, ac conferendum ſuſciperet, incidit forte in codicem membranaceum Palatinum num. XXIV, quem non infimae notae eſſe, ex C. V. Franciſci Blanchini, qui & ſpecimen characterum ejus codicis in aes inciſum exhibet, Vindiciis didicerat. Complectitur autem is codex hiſtorias Tobiae, Iudithae, Iobi, atque Eſtheris a Hieronymo converſas. Itaque dum illum librum pervolvit, animadvertit ex eorum numero eſſe, quos vulgo eruditi *Reſcriptos* appellant, de quibus, ſi cui id genus librorum ignotum eſt, videri poſſunt Clariſſimi Montfauconius in ſua Palaeographia, Knittellius ad Fragmenta Vlphilae, Auctores novi operis diplomatici, aliique, quos laudat elegantis vir ingenii Iohannes Auguſtus Erneſtus in Archaeologia litteraria. Quare dum quid in receſſu rei lateret, quidque ſcriptum in eo antiquitus fuerit, ſcrutari pro virili adnititur, titulum offendit multò, quam reliqui, majoribus characteribus expreſſum in hunc modum:

INCIPIT PRO ROSCIO.

Pergit porro vir ſtrenuus, atque unum, alterumque verbum, quod exculpi facilius potuit, cum initio orationis pro Sex. Roſcio amerino quum contuliſſet, deeſſe ea animadvertit in excuſis Ciceronis libris. Quare certo ſibi perſuaſit, initium orationis in mſ. eſſe non pro Sexto, ſed pro Quincto, quod hactenus deſiderabatur. Itaque rei novitate perculſus ad virum ingenio, & doctrina praeſtantiſſimum, quemque fruſtra pro meritis laudare ſperem, Vitum M. Giovenazzium, quo familiariſſime utebatur, re-

Digitized by Google

ʃta advolat, rem, ut acciderit, narrat, atque inſequenti die ut una in bibliothecam conveniant ad rem propius explorandam, ab eo contendit. Quid multa? In bibliothecam venitur, codicem poſcunt, inſpiciunt, ac quod orationis pro Quincto initium putaverant, inveniunt pro Sexto. Erroris autem cauſſa ea exſtitit, quod quae Brunſius duo jam ante verba in membranis legerat, ea in altera periodo orationis pro amerino hoc Roſcio ſcripta reperiebantur, ut ſruſtra quaeſiverit in prima. Illa autem *INCIPIT PRO ROSCIO* non, ut ſolet, principem locum ſcripturae obtinebant, ſed ad libri oram, atque adeo ad ſiniſtrum legentis latus, pluribuſque diſtincta verſibus ſcripta erant: ut non mirum fuerit, ſi ipſis e regione non prioris, ſed ſequentis periodi initium reſponderet.

Quum hoc loco res eſſet, quumque elapſam ſibi de manibus praeclaram ſpem intelligerent, parum abſuit, quin librum abjicerent, quodque reliquum antemeridiani illius diei erat, in alia omnia impenderent. Ac feciſſent profecto, feceratque jam Brunſius, qui ſeſe, eo depoſito, jam ad hebraicos ſuos codices retulerat. Sed Giovenazzius, qui numquam antea librum viderat, hactenuſque in explorando Ciceronis, de quo dixi, pro Roſcio orationis loco totus fuerat, antequam inde diſcederent, obiter eum ſibi (ut fieri nimirum ſolet, quum primum in librum numquam antea a nobis viſum incidimus) pervolutandum ſuſcepit. Nec longe abiit, quum in Livianas has ſchedas incurrit. Siſtit hic enimvero parumper admiratus litterarum nitorem, conformationem, elegantiamque, quales nuſquam, nec in Bembi Terentio, nec in Vergilii exem-

exemplaribus, Vaticano, aut Mediceo, nec in ceteris, quorum ſcripturae ſpecimina in aes impreſſa circumferuntur, obſervare meminerat. Non difficulter etiam pauca verba ex tribus verſibus, qui in margine exſtant, quibuſque nihil ſupra ſcriptum eſt, legit; quo facto parem, vel longe profecto, id quod ſucceſſus poſtea docuit, majorem gratiam Brunſio ſuo relaturus ad eum accurrens, hem, quid hactenus, inquit,

Italiam ſequimur fugientem?

Immo, pergit,

Huc geminas, nunc flecte acies;

quantique pretii prae reliquis omnibus hae unae membranae ſint, quantam elegantiam, quantam vetuſtatem praeſeferant, animadverte. Itaque hoc potius agamus cenſeo, ut quid ipſae ſecum ferant, penitus diſpiciamus, nec ante de manibus deponamus, quam totas, quantaecumque eae ſunt, percurrerimus. Omnino enim ſive in vulgus nota, atque edita continent, magnum operae pretium fecerimus, ſi ſcripta cum editis conferantur, ſive hactenus ignorata, ineditaque, longe profecto majus. Haec ille. Brunſius autem, qui unus cryſtallinas lentes ſecum in eum uſum adtulerat, aciem in tituli veſtigia intendens, ac veluti per tranſennam, ſi ita loqui fas eſt, ſupra ſcriptarum litterarum ſemel, iterumque proſpiciens, diſerte tandem legit

TITI LIVI LIB. XCI.

Ita praeclarum lacteae eloquentiae Scriptoris fragmentum, quod tot aetatum, & ſaeculorum intervallo in bibliothecarum angulis neglectum, & inhonorum delituerat, in lucem, & in adſpectum prodiit.

§. II.

VI.

§. II.

Quid in eo deſcribendo curae a CC. VV. impenſum ſit?

NVnc quantum operae poſitum ſit a clariſſimis viris, ut illud eruerent, nemo aeſtimare vere poterit, qui ms. ipſum non viderit. Hujus enim ms. adeo vetuſtate corruptae, adeo obſoletae, fugienteſque litterae ſunt, ut qui ex ipſo novae ſcripturae margine tres verſus exſtant, ii magnam quidem partem non ſine difficultate legi poſſint, ceteri autem non ſolum propter vetuſtatem, verum etiam propter recentiorem, qua de loquuti ſumus, ſcripturam vix, ac ne vix quidem dignoſcantur. His igitur difficultatibus quum ferme obruerentur, haud multum itineris certe confeciſſent, planeque ab incoepto deſtitiſſent, niſi alter alteri praeſto fuiſſet, animoſque ad opus urgendum, perficiendumque addidiſſet. Ac profecto ſi quod res eſt, dicere volumus, non minimum momentum, ut Livii ipſius verbis utar, ad hoc Κειμήλιον ex ſitu, & tenebris vindicandum fuit, quod in duorum hominum, alterius Germani, alterius Itali manus inciderit, quorum uterque quam laudem ſibi utriuſque natio veluti propriam, ac peculiarem vindicat, in ea maximum in modum praeſtabat, patientia, & laboris perpeſſione Germanus, judicio, atque intelligendi ſollertia, & celeritate Italus. Nam ſingula non dico verba, ſed litterarum veſtigia rimari, atque ita rimari, ut modo plura, modo pauciora eſſe tecum ſtatuas, nunc unius, nunc alterius elementi ſigna putes, nunc recto ordine, ut nos latini ſolemus, nunc, ut ipſi per jocum dictitabant, ἑβραϊστὶ ad litteras adnumerandas, earumque poteſtates adſequendas ver-

verſus percurrere, quanti, quaeſo laboris, ac patientiae fuit? Contra vero litteras ipſas, poſtquam eas exceperis, alteram ex altera dignoſcere, tum in ſuas quamque ſyllabas cogere, ſyllabas verbis, verba verſibus, verſus ſententiae reddere, quanti acuminis, ac perſpicaciae? Ac quod ſane dicturus ſum vix affirmanti alii crederem, niſi ipſemet vidiſſem, ejuſque rei oculatus, ut eſt in proverbio, ſaepe teſtis fuiſſem. Oſtendit enim, idque pluries, integras mihi chartas Giovenazzius partim ſua, partim Brunſii manu notatas his, illiſque litteris, quae nullam plane certam ſententiam, ſed ne vocem quidem redderent, aliis ſuper alias additis, deletis, commutatis; quae quidem chartae, quum totum paene fragmentum mandari ipſis potuiſſet, tamen vix uni, alterique, raro pluribus verſiculis eliciendis, atque eruendis uſui fuerant.

Sed quid pluribus rem perſequor? Sane ne ſic quidem proficere ſe valde intelligebant, ſed aut diutius, quam utriuſque tempora patiebantur, in opus ſibi eſſe incumbendum, aut omnino de ejuſdem abſolutione, & perfectione deſperandum. Dum enim centies eodem redirent, ac Siſyphi exemplo iterum, iterumque idem ſaxum verſarent, dum alternis membranas inſpicerent, alternis legerent, alternis lecta exciperent, dum, ut in re praeterea toedii, laboris, ac difficultatis pleniſſima, animum ſubinde ab opere averterent, atque ultro huc illuc aberrarent, mirum quantum temporis effluebat. Quamobrem hoc tandem inter ſe conſilium inierunt, ut quandoquidem Giovenazzio non ita frequenter ad bibliothecam accedere per occupationes ſuas licebat, nec Brunſio per ſuas diutius in iis immorari, hic quidem deſcribendarum

rum

rum utcumque ſchedarum partes in ſe ſuſciperet, alter deſcriptarum in ſuam integritatem, & lectionis veritatem reſtituendarum. Ita & Brunſius quum liberiore, magiſque ſoluto animo quod reliquum erat fragmenti legeret, & alter ad matutini temporis, quo ſolo bibliotheca patet, pomeridiani, ac veſpertini operam adjungeret, celerius, ac commodius ipſum totum fragmentum legi, emendari, dubiis locis recognoſci, ac praeclare poſiti a ſtrenuis viris labores ſperatum exitum nanciſci potuerunt.

Haec paullo fortaſſe, quam opus erat, fuſius cenſui perſequenda, ut ſi qua ex hujus fragmenti lectione utilitas, ſi qua voluptas in doctorum virorum rempublicam redundabit, quam non levem utramque futuram auguror, in ea quantum viris clariſſimis debeant, juxta mecum omnes intelligant.

§. III.

Quid in edendo fragmento praeſtitum ſit?

VErum dum haec inter eos agerentur, ac totum paene fragmentum (quantum quidem legi potuit: cetera enim omnino oblitterata ſunt, planeque de eorum lectione conclamatum videtur) deſcriptum eſſet, ecce tibi ex improviſo coactus eſt Brunſius Roma diſcedere ad reliquas, quae in Italia ſunt, bibliothecas perluſtrandas. Quae res effecit, ut edendi conſilium, quod inierant, aut deponerent, aut in aliud tempus differrent. Ac quid Brunſius facturus ſit, quoniam is longe gentium jam abeſt, prorſus ignoro; ad Giovenazzium quidem certe quod attinet, ſive aliis rebus diſtentus, ſive ut ſolet in his ſtudiis

Digitized by Google

diis ex vetere illo, ut quidem videtur, Pythagorae ſcito apud Ciceronem honeſtam quamdam ingenuo homine dignam voluptatem conſectari, praeterea nihil, de edendo quidem nihil modo cogitabat. Qua in re, fateor, nullo pacto judicium meum ad ſuum accommodabam, auctorque contra vehementer ipſi eram, ut ne diutius quam ipſe hoc κειμηλίῳ reperto perceperat voluptatem, eam litteratis ceteris vulgando invideret; quid autem, addebam, an hercules ipſe eſſet, quarta, ut in graeco proverbio eſt, luna natus, cui aliis in omni vita laborandum eſſet, ſibi numquam? Quid plura? Enimvero tamdiu obtundere, fatigare, urgere hominem non deſtiti, quoad denique pervici. Itaque non multis his ante diebus ſchedas omnes ſuas e ſcriniis eductas mihi in manus tradidit, arbitriumque earum omne permiſit: ſtatuerem de iis modo quod luberet: continerem domi, vel cum amicis communicarem; premerem apud me, vel in vulgus emitterem; ad ſe quidem quod attinebat, quidquid iis facturus eſſem, boni conſulturum.

Haec vir clariſſimus, & amiciſſimus; cujus ego tam praeter exſpectationem maximo, ac ſingulari munere auctus, quanta laetitia affectus ſim, quantoque opere geſtierim, ſi oratione adſequi me poſſe confidam, fruſtra ſim. Quocirca nihil cunctandum ratus, primo quidem ipſum apographum mea manu iterum deſcripſi ordine, quo Giovenazzius legendum eſſe ad ejus marginem adnotaverat: non enim, ut hoc obiter moneam, quo primum fragmentum exceperunt, eo nunc editur; deinde exprimendum illud formis typographicis quanta maxima cura, ac diligentia, parique celeritate curavi. Qui enim

doctorum virorum reipublicae, eo accepto, in aere eſſe coepi, ſic mecum ſtatui, nolle diutius, quam res pateretur, tamquam malum nomen, tale, tantumque ipſis gaudium debere. Acceſſit ad haec, quod in Giovenazzii apographo multa animadverti, quae illuſtrando, aut emendando Livii fragmento uſui erant, quaeque ipſe hic illic paſſim in margine adnotaverat; ſed ea tam breviter chartis conſignata erant, ut legenti ſtatim in mentem venerit illius Gellii, qui de Nigidii Figuli hominis doctiſſimi commentariis quibuſdam grammaticis loquens ita ſcribit lib. XVII. cap. VII. *anguſte perquam, & obſcure diſſerit, ut ſigna rerum ponere videas ad ſubſidium magis memoriae ſuae, quam ad legentium diſciplinam*. Ac videbam ſane, plurimum lucis, atque etiam pretii editioni, quam parabam, acceſſurum, ſi illae adnotationes ſimul publici juris fierent: neceſſarias etiam eas plane eſſe, quum ad ſchedarum, & ſcripturae praeſentem ſtatum cognoſcendum, tum etiam ad Livii textum inoffenſo, ut ita dicam, pede percurrendum, & intelligendum. Quapropter non contentus priore amiciſſimi hominis liberalitate, eumdem pro amicitia rogavi, ut ne gravaretur, iis adnotationibus aliquantulum majoris lucis affundere, eaſque paullo amplius dilatare, quo non ſibi ſolum, ſed aliis praeterea uſui eſſe poſſent; quod ille non aegre quoque petenti conceſſit. Ac de harum adnotationum praeſtantia nihil addam, ne videar, quod omnino non debeo, doctorum virorum judicia velle praevertere.

Ad haec rem non plane injucundam ſtudioſis, qui in romanis, ſeu majoribus id genus characteribus legendis

dis non ita ſunt exercitati, me facturum putavi, ſi idem fragmentum litterarum, & interpunctionum notis, qualibus nunc vulgo utimur, expreſſum, ac diſtinctum, ipſis legendum proponerem, eadem tamen ubique ſcribendi ratione, iiſdem naevis retentis, ut & majori cum animi voluptate nullis inter legendum offenſi ſalebris ipſum percurrere, & ſtatuere liberius de ejus aetate, germanaque quorumdam locorum lectione poſſint. Quae me pariter cauſſa impulit, ut ſpecimen characterum utriuſque membranae (duae enim omnino ſunt, quae livianum fragmentum continent, quarum ſingulae dimidia ſui parte integram novi operis paginam efficiunt) exhibendum curarem. Quamquam fatendum eſt, haec ipſa ſpecimina non ita expreſſa fuiſſe, ut ſatisfacere omnibus, qui membranas inſpexerint, plane poſſint: mihi certe, non plane ſatisfaciunt; in quo tamen non tam ſcalptoris negligentia accuſanda eſſe videtur, quam temporis injuria agnoſcenda, quae autographi ſcripturam paene legentium adſpectibus eripuit.

§. IIII.

Fragmenti praeſtantia, & utilitas.

Reſtat modo, ut aliquid de fragmenti praeſtantia, atque utilitate attexamus; in quo quaecumque dici longa, atque exaggerata oratione a me poſſent, huc denique reciderent, illud & T. Livii eſſe, & de Q. Sertorio loqui: Quae duae res ſi quem prima veluti fronte non afficiant, ſi cui non ſplendore, & merito ſuo oculos praeſtringant, non video, qui movere hunc non dico mea,

quae nulla eſt, ſed diſertiſſimi, atque eloquentiſſimi cujuſque oratio poſſit. Atque ut Livium, de quo praeſtat omnino nihil, quam pauca loqui, mittamus, eccui, quaeſo, ignotum eſt, quam magnus vir Sertorius fuerit? quam magnum ejus in Romana hiſtoria nomen? quam magna de ejus virtute, & bellandi ſcientia opinio? Atqui de tali, tantoque viro quum multa jam ab initio *primo per ignobilitatem, deinde per invidiam ſcriptorum celata ſunt*, ut ſcribit Salluſtius, tum in poſtumam ejus famam videtur voluiſſe etiam graſſari fortuna, quum quae de eo, ut alios praeteream, immortalitate dignis litterarum ſuarum monumentis Salluſtius, & Livius mandaverant, ea de medio prorſus ſuſtulerit. Quanti igitur hoc *ἀποσπασμάτιον* faciendum eſt, in quo tam ceteroqui puſillo, tamen tam multa de homine illo explicantur, nullius adhuc qui exſtet, quemque equidem viderim, ſcriptione cognita?

Atque haec quidem res vel ſi una eſſet, mehercule quanta eſſet? Sed alia inſuper accedunt nihilo levioris momenti: nonnulla videlicet nomina eorum, qui Sertorii partes ſequuti ſunt, quae hujus nunc fragmenti ope in lucem prodeunt, aliquot etiam oppidorum, ac populorum. Adde antiquam ſcribendi conſuetudinem, tum illam, quae ſingulis verbis ex more, aut ſcito ſcribendis, aut interpungendis continetur, & Ὀρθογραφίαν vocamus, tum hanc alteram multo latioribus comprehenſam limitibus, quae totam ſcriptionem, ejuſque contextum, continuationem, diſpoſitum contemplatur; quo loco majoribus, quo minoribus litteris uterentur; quo pacto novam paginam inchoarent, quo

novum

novum verſum; quando interpungerent; quando litteras inter ſe necterent, quando etiam dedita opera praetermitterent; ceteraque hujus generis, quae quum ſunt ipſa per ſe ad cognoſcendum jucunda, tum mirabiles ad judicandum de toto hoc genere habent utilitates; qua de re non pluribus diſputabo, quum neminem futurum arbitrer, qui, modo a Muſis non uſquequaque alienus ſit, revocare eam in dubium poſſit.

Sed dimittendus es aliquando, Lector benevole, quod tamen pace tua non ante faciam, quam pro patria caritate, proque meo erga illam ſtudio, Quirites omnes, cives meos, non quidem admoneam, aut adhorter, quod non debeo, ſed, quod & debeo, & poſſum, majorem in modum obſecrem, atque obteſter, ut ne patiantur in poſterum theſauros, qui apud ſe deliteſcunt, oſtendi, ac patefieri ſibi ab exteris, & inquilinis hominibus, & horum diligentiae, non ſuae, horum, non ſuis laboribus deberi praeclarorum priſtinae ſuae virtutis, ac nobilitatis monumentorum detectionem. Gloriatus ſit olim Cicero, quod Archimedis ſepulchrum, Syracuſis dum eſſet, indagaverit, quodque *nobiliſſima Graeciae civitas ſui civis unius acutiſſimi monumentum ignoraſſet, niſi ab homine Arpinate didiciſſet*. Nobis, ſi noſtra opera noſtrorum monumenta in lucem extrahantur, non tam id glorioſum erit, quam inhonorum, & inglorium, ſi deliteſcant. Deliteſcent porro, ſi non omnem operam adhibebimus indagandis, atque inveſtigandis. Nec eſt, ut caſu hujuſcemodi res regi, non a cujuſquam labore, diligentia, induſtria pendere exiſtimemus. Hanc opinionis pravitatem

tem ignaviae, ac deſidiae noſtrae nimium blandientes ſi praetexamus, refellet eam ſatis, ſuperque hoc omnium recentiſſimum Liviani fragmenti detecti exemplum. Quum enim ille Bibliorum liber a multis ante Blanchinum, quum ab ipſo quoque Blanchino viſus fuiſſet, adeo iſti, quid in eo theſauri latebat, non perviderunt, ut ne indicium quidem ejus rei pervidérint, quod nimirum liber reſcriptus eſſet; quum a Brunſio viſus itidem fuiſſet, hic plus ceteris vidit, & reſcriptum videlicet eſſe, & aliquid non ita expoſitum continere; quum denique a Giovenazzio, hic & vidit, quod res erat, & denique reperit, *non quod pueri*, ut ait ille apud Plautum Strobilus, *clamitant in faba ſe repperiſſe*, ſed hujus ipſius, eoque non ficto exemplo auro contra carum litterarium hujuſmodi theſaurum. Ita ſi poſtremorum diligentiam primi, in quorum manus liber inciderat, adhibuiſſent, quamdiu, oro, eſſet, quum hoc aureolo fragmento reſp. litteraria frueretur? Quocirca non ab re feciſſe mihi viſus ſum, quum averſae tituli paginae ſophocleum illud inſcribendum curavi, ubi doctiſſimus poeta a venatione translatis verbis *capi* dicit, *& inveniri*, *ſi quid quaeratur*, *ſi vero negligatur*, *fugere*, *& latere*.

T. Livi

XV.

T. LIVI HISTORIARVM

LIB. XCI. FRAGMENTVM

Primo quidem litteris majoribus, ſeu romanis quam proxime fieri potuit ad archetypi ſimilitudinem expreſſum, retentis iiſ dem paginarum, & verſiculorum di ſtinctionibus; deinde ad noſtro rum temporum ſcribendi, & interpungen di rationem in gra tiam ſtudioſorum redactum.

*

Digitized by Google

Lib.

Digitized by Google

XVII.

LIB. XCI

TAMENINSEQVENTI
IPSO PERVIGILANTE
EODEM LOCOALIAEXCI
TATATVRRISPRIMALV
CE MIRACVLO HOSTIB
FVIT SIMVLET OPPIDI
TVRRIS QVAEMAXIMV
PROPVGNACVLVMFVE
RATSVBRVTISFVNDA
MENTISDEHISCEREIN
GENTIBVSRIMIS ETTV
: : : : : : : : : : : :
IVS : : : VMIGNICOE
PITINCENDIIQVESIMVL
ET RVINAE METV TER
RITI CONTREBIENSES
DEMVROTREPIDIEFFV
GERVNTETVTLEGATIMIT
TERENTVRADDEDENDAM
VRBEM AB VNIVERSA
MVLTITVDINECONCLA
MATVMEST EADEMVIR
TVS QVAEINRITANTES
OPPVGNAVERATVICTO
REM PLACABILIOREM
FECITOBSIDIBVSACCEP
TIS PECVNIAE MODICA
EXEGITSVMMAMARMA
QVEOMNIAADEMITTRANS
: VGASLIBEROS VIVOS

ADSEADDVCIIVSSITETFVGI
TIVOS QVORVM MAIOR
MVLTITVDOERATIPSIS
IMPERAVITVTINTERFI
CERENT IVGVLATOSDE
MVRO DEIECERVNT CV
MAGNAIACTVRAMILI
TVM QVATTVORET QVA
DRAGINTADIEBVS CON
R
TEBRIAEXPVGNATA RE
LICTOQVEIBI·L·INSTEIO
: : : : : : : : : : : :
AD HIBERVM FLVME
COPIASADDVXITIBIHIBER
NACVLIS SECVNDVM OP
PIDVMQVODCASTRA AE
LIAVOCATVRAEDIFICA
TIS IPSEINCASTRIS MA
NEBAT INTERDIVCON
VENTVM SOCIARVM CI
VITATIVM INOPPIDOA
N
GEBATARMA VT FIERET
PRO COPIISCVIVSQ POPV
LIPERTOTAMPROVINCI
AM E ::IXERATQVIBVS I
SPECTISREFERRECETERA
ARMAMILITESIVSSITQVAE
AVTITINERIBVS CREBRIS
AVT OPPV

XVIII.

TITI LIVI

F: : : : : AN: : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : .
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
TIONEINITA QV: : DI: : :
CVLO EFFICIPOSSIT
ITAQ·OMNESSIMVLINSTA:
M: : : : : : : : : : : : :
TVRNEQVE MATERIAAR
TIFICIBVS PRAEPARATIS
ANTE OMNIBVS: : NIXO
CIVITIVM: : : IDIO NEC
SVO QVISQ OPERI ARTI
FEX DEERAT: : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :

QVAEQ IN OPPVGNAN
DIS VRBIBVS HOSTIVM
GESSISSETEXPOSVIT ET
ADRELIQVABELLICOHOR
TATVSESTPAVCIS EDOC
TOS QVANTVMHISPANI
AEPROVINCIAEINTER
ESSET SVAS PARTES SV
PERIORES ESSE DIMIS
SODEINDE CONVENTV
IVSSISQ: EOMNIB
IBI : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
RESVASPRINCIPIOVE
RIS M PERPERNAM
CVM VIGINTI MILIB·
PEDITVM E QVITIBVS
MILLE QVINGENTIS
INILVRCAONVMGEN
TEM MISITAD TVENDA
REGIONIS EIVS MARI
TIMAM ORAM DATIS
PRAECEPTISQVIBVSITI
NERIBVSDVCERETAD
DEFENDENDASSOCIAS
VRBES QVAS PONPEIV
OPPVGNARET QVIB·
QVEIPSVM AGMEN
PONPEIEXINSIDII
ADGREDERETVR

XIX.

LIB. XCI

EODEM TEMPORE ET
AD HERENNV LEIVM
QVI IN ISDEM LOCIS E
RAT LITTERAS MISIT
ET IN ALTERAM PROVIN
CIAM AD L· HERTVLEIV~
PRAECIPIENS QVEMAD
MODVM BELLVM ADMI
NISTRARE VELLET ANTE
OMNIA VT ITA SOCIAS CI
VITATES TVERETVR NE A
CIE CVM METELLO DIMI
CARET CVI NEQ AVCTORI
TATE NEQ VIRIBVS PARES
SET : : : :S : : : : M
CONSILIVM : : : : : :
: VERSVM : : : : : : : :
NEQVE IN ACIEM DESCEN
SVRVM EVM CREDEBAT
SI TRAHERETVR BELLV~
HOSTI CVM MARE AB TER
GO PROVINCIASQ OMNES
IN POTESTATE HABERET
NAVIBVS VNDIQ COM
MEATVS VENTVROS IPSI
AVTEM CONSVMPTIS PRIO
RE AESTATE QVAE PRAEPA
RATA FVISSENT OMNIV~
RERVM INOPIAM FORE
PERPERNAM IN MARITIMA~

REGIONEM SVB : : : ITV~
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :

AGER I CVM AB SE OPPVG
NARENTVR CEL : I BER ::
VR : : : : : : : ARMIS
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :
: : : : AEMV : : : :
: : : : : : : : : : :

TITI LIVI

MARITIMAMNEORAM
VTPONPEIVMABILERÇA.
ONIA ET CONTESTANIA
ARCEATVTRAQSOCIAGE
TEANADMETELLVMET
RVSITANIAMSECONVER
TAT . HAECSECVMAGI
TANS SERTORIVS PRAE
TER HIBERVMAMNEM
PERPACATOSAGOSQVIE (R above G)
TVMEXERCITVM SINE
VLLIVSNOXADVXITPRO
FECTVSINDEINBVRSAO
NVMETCASVANTINORV~
ETGRACCVRITANORVM
FINESEVASTATISOMNIB·
PROCVLCATISQVESEGITI
BVS AD CALAGVRIMNA
SICAM SOCIORVM VRBE~
BENIT TRANSGRESSVS
Q AMNEM PROPINQVM
VRBIPONTEFACTOCASTRA
POSVIT POSTERODIE M
MASIVM QVAESTOREM
INARVACOSETCERINDO
NES MISITAD CONSCRI
BENDOSEXIISGENTIBV
MILITES FRVMENTVM
QVEINDECONTREBIAM
: : : ELEVCADAAPPELLA

TVRCONPORTANDVMPRAE
TERQVAM VRBEMOPPOR
TVNISSIMVS EX BERO
NIBVSTRANSITVSERAT
INQVAMCVMQVE REGIO
NEMDVCEREEXERCITV~
STATVISSETET.C.INSTE
LVMPRAEFECTVMEQVI
TVM SEGOVIAM ET IN
VACREORVM GENTEM
AD EQVITVM CONQVI
SITIONEMMISIT IVSSV~
CVMEQVITIBVSCONTRE
BIAE SESEOPPERIRIDI
MISSISIIS IPSEPROFEC
TVS PER VMCONVM A
GRVMDVCTO EXERCI
TVINCONFINIO VIRO
NVMPOSVITCASTRAPOS
TERODIECVMEQVITIB·
PRAEGRESSVS ADITINE
RAEXPLORANDAIVSSO
PEDITEQVADRATOAGMI
NE SEQVI AD VAREIAM
VALIDISSIMAMREGIO
NISEIVSVRBEMVENIT
HAVD INOPINANTIB·
: : : : : ADVENERAT
V N D I Q·EQVITIBVSET
SVAEGENTISETAVTRIC

Digitized by Google

IDEM FRAGMENTVM litterarum, & interpunctionum notis, quales nunc in communi consuetudine sunt, quam diligentissime expressum, ac distinctum

Titi Livii Liber XCI.

TAmen insequenti ipso pervigilante eodem loco alia excitata turris prima luce miraculo hostib*us* fuit, simul & oppidi turris, quae maximum propugnaculum fuerat, subrutis fundamentis, dehiscere ingentibus rimis, & tu * * * * * * * * * * * ius * * * * *

um

Digitized by Google

um igni coepit: incendiique simul, & ruinae metu territi Contrebienses de muro trepidi effugerunt, & ut legati mitterentur ad dedendam urbem, ab universa multitudine conclamatum est. Eadem virtus, quae inritantes oppugnaverat, victorem placabiliorem fecit. Obsidibus acceptis pecuniae modicam exegit summam, armaque omnia ademit; transſugas liberos vivos ad se adduci jussit, & fugitivos, quorum major multitudo erat. ipsis imperavit, ut interficerent. ju

gu-

Digitized by Google

gulatos de muro dejecerunt.
Cum magna jactura militum
quattuor, & quadraginta di
ebus Contrebia expugnata,
relictoque ibi L. Instejo ...
.... ad hiberum
flumen copias adduxit. Ibi
hibernaculis secundum oppi
dum, quod Castra AElia vo
catur, aedificatis, ipse in ca
stris manebat, interdiu con
ventum sociarum civitatium
in oppido agebat. Arma ut
fierent pro copiis cujusque po
puli per totam provinciam
edixerat, quibus inspectis re
ferre cetera arma milites

jus-

jussit, quae aut itineribus crebris, aut oppu * * * * * * * * f
* * * * * an *
* *
* *
* *
* *
* *
* *
* *
* *
tione inita qu * * di * * culo effici possit.

Itaque omnes simul insta * * m * * * * * * * * * * * * * * * tur, neque materia artificibus praeparatis ante omnibus * nixo

ci-

civitium .. idio , nec suo
quisque operi artifex deerat .

. . . .

. . . .

* *

* *

* *

* *

* .

. quaeque in oppugnandis ur
bibus hostium gessisset expo
suit , & ad reliqua belli co
hortatus est paucis edoctos,
quantum hispaniae provin
ciae interesset suas partes
superiores esse . Dimisso
deinde conventu , jussisque

 omni-

omnibus ibi * * * * * * * * * * * * * * * *
* *
re suas principio veris M. Perpernam cum viginti millibus peditum, equitibus mille quingentis in Ilurcaonum gentem misit ad tuendam regionis ejus maritimam oram, datis praeceptis, quibus itineribus duceret ad defendendas socias urbes, quas Ponpejus oppugnaret, quibusque ipsum agmen Ponpei ex insidiis adgrederetur.

Eodem tempore & ad Herennulejum, qui in isdem locis erat, litteras misit, &

in

Digitized by Google

in alteram provinciam ad L. Hertulejum, praecipiens, quemadmodum bellum administrare vellet: ante omnia ut ita socias civitates tueretur, ne acie cum Metello dimicaret, cui neque auctoritate, neque viribus par esset .... s .... m consilium .... versum .... neque in aciem descensurum eum credebat, si traheretur bellum. hosti cum mare ab tergo, provinciasque omnes in potestate haberet, navibus undique commeatus

Digitized by Google

venturos; ipsi autem, con sumptis priore aestate quae praeparata fuissent, omni um rerum inopiam fore.

Perpernam in maritimam regionem sub . . . . . tum . . . . . .

* *

* *

* *

* *

a geri cum ab se oppugna rentur Celtiberi ur . . . .

armis *

* *

* *

* *

* *
* *

Digitized by Google

* *

* *

* *

* *

* *

* *

* *

* *

* * * * * * * aemu * * * * * * * * * * * * * *

* * * * * * maritimamne oram, ut Ponpejum ab Ilercaoni a, & Contestania arceat, utraq*ue* socia ge*n*te, an ad Metellum, & Rusitaniam se convertat. Haec secum agitans Sertorius praeter hiberum amnem per pa

ca-

catos agros quietum exer citum sine ullius noxa du xit. Profectus inde in Bur saonum, & Casuantinorum, & Graccuritanorum fines, evastatis omnibus, proculca tisque segitibus, ad Calagu rim Nasicam sociorum ur bem benit; transgressusque amnem propinqum urbi, ponte facto, castra posu it. Postero die M. Masium quaestorem in Arvacos, & Cerindones mi sit ad conscribendos ex iis gentibus milites, frumen tumque inde Contrebiam,

quae

Digitized by Google

quae Leucada appellatur con
portandum , praeter quam
urbem opportunissimus ex
Beronibus transitus erat in
quamcumque regionem du
cere exercitum statuiſſet ;
& C. Instelum praefectum
equitum Segoviam , & in
Vacreorum gentem ad equi
tum conquisitionem miſit ,
jussum cum equitibus Con
trebiae sese opperiri . Di
missis iis ipse profectus per
Vmconum agrum ducto ex
ercitu , in confinio Viro
num posuit castra . Poste
ro die cum equitibus prae

gressus

Digitized by Google

gressus ad itinera exploranda, jusso pedite quadrato agmine sequi, ad Varejam validissimam regionis ejus urbem venit. Haud inopinantibus .... advenerat, undique equitibus & suae gentis, & Autric ...
****

Explicitum est Livii fragmentum feliciter.

Digitized by Google

LOCA EX FRAGMENTO,

quae partim ex certa, partim ex probabili conjectura aliter legenda esse videntur, quam in eo scripta sunt

pag.18, & 25.	*
Civitium.	Civitatium, *vel* Civium.
pag.18, & 26.	*
Ilurcaonum.	Ilercaonum.
pag.19, & 27.	*
Ad L. Hertulejum.	Ad L. Hirtulejum.
*	*
Bellum administrare vellet.	Administrari, *vel* administrare ipsum vellet
pag.20, & 29.	*
Rusitaniam.	Lusitaniam.

Digitized by Google

pag 20, & 30.	*
Et Casuantino rum.	Et Cascantino rum.
*	*
Vrbem benit.	Vrbem venit.
*	*
In Arvacos.	In Arevacos.
pag. 20, & 31.	*
C. Instelum.	C. Instejum.
*	*
In Vacreorum gentem.	Vacaeorum, *vel* Vaccaeorum.
*	*
Vmconum a grum.	Vasconum a grum.
*	*
In confinio Vi ronum.	In confinio Be ronum.

VITI M. GIOVENAZZII
IN TITI LIVI
FRAGMENTVM
ANEKΔOTON
SCHOLIA.

*

Digitized by Google

XXXVI.

FRANCISCUS CANCELLERIUS LECTORIBUS.

NE charta hoc loco vacaret, viſum eſt epitomen Livianam libri XCI apponere, & praeterea libri XC particulam, qua initium belli Sertoriani continetur, utramque, ni fallor, nonnullius uſus Fragmentum legentibus futuram.

Epitomes Livianae Lib. xc. *Particula de Bello Sertoriano.*

* * * *

Q. Sertorius proſcriptus in ulteriore Hiſpania ingens bellum excitavit · L. Manlius proconſul, & M. Domitius legatus ab Herculejo quaeſtore proelio victi ſunt.

Libri xci. *Epitome.*

CN. Pompejus quum adhuc equeſter eſſet, cum imperio conſulari adverſus Sertorium miſſus eſt. Sertorius aliquot urbes expugnavit, plurimaſque civitates in poteſtatem ſuam redegit. Appius Claudius proconſul Thracas pluribus proeliis vicit. Q. Metellus proconſul L. Herculejum quaeſtorem Sertorii omni cum exercitu cecidit.

VITI

XXXVII.

VITI MARIAE GIOVENAZZII
IN TITI LIVI
FRAGMENTVM
ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ
SCHOLIA.

TITI) Ὁλογραμμάτως , ut praenomen MARCVS apud Fabrettum capite IV, n.450. MARCO · AVRELIO · AVGG· LIB , & n.528· MARCVS · MALLIVS · M · F , quorum lapidum alter ad Antoninorum , alter ad remotiora reip. tempora referendus eſt. Ac Fabrettum , quo loco de ratione notandorum, aut perſcribendorum praenominum agit, horum ſuorum lapidum non meminiſſe , neque quidquam de hujus praenominis ſcriptura contra Sigonii, aliorumque ἀρχαιολόγων praeſcripta ſtatuere , ſane miror . Apud marmorarium quoque de via julia vetus monumentum legi hujuſmodi :

D. M
AVR·ALBANAE
CONIVGI·B·M
INCOMPARABILEI·QVAE
VIXIT · ANNIS · XXIII · MENS
II· D·XIIII·MARCVS·AVRELIVS
MAXIMVS · MARI
TVS · FECIT

Vbi pariter praenomen MARCVS perſcriptum eſt , cum contra feminae nomen , quod ipſum ne ab illorum quidem temporum conſuetudine abhorret, primoribus tantum litteris ſignificatum ſit . Adde AVLVM , LVCIVM , PVBLIVM , SEXTVM , ac ſi quaeris , TITVM etiam in ejuſdem Fabretti συναγωγῇ cap.I, n.141, & apud me in lucubratione de VRBE AVEIA pag.LXI, quam poſtremam inſcriptionem , quantum ex litterarum conformatione , elegantiaque conjicere licebat , nec enim ſemel eam Amiterni , nec incurioſe memini inſpicere , facile adducebar , ut ipſius Auguſti principatu poſitam exiſtimarem . Quorſum haec de notis praenominum , inquies , tam longe repetita diſputatio ? Videlicet ne quis forte ſit , cui mirum videatur , TITI praenomen in his membranis , perſcriptum fuiſſe , eaque de cauſſa retrahendas eas ad multo ; quam cujus

Digitized by Google

jus re ipſa ſunt, videntur quidem certe, recentiorem aetatem putet. Vt enim hoc obiter nunc dicatur, Antoninorum eas temporibus, aut, quam ſeriſſimum id fuerit, iis, quae Conſtantini M. principatum proxime anteceſſerunt, ſcriptas opinor fuiſſe; quam opinionem cur ſequar, cauſſae multae ſunt, cur abjiciam, adhuc nulla. Sed obiter haec modō, ut dixi: proprium enim locum deſiderant, nec ita paucis verbis abſolvi poſſunt, nec multis nunc vacat. Itaque pluribus infra fortaſſe, ſi per tempus licebit; ſin minus, haec omnis tractatio in praeſens quidem omittetur, aut certe in aliud tempus differetur. Tantum ſi qua deinceps αὐτοσχεδιάζοντι, (ut neceſſe nunc quidem eſt), occurrent, ex quibus doctorum virorum inveterato jamdiu praejudicio, aliter de toto hoc genere conſtituendum eſſe videatur, ea ſatis habebo oſtendere, non modo in quam dixi aetatem, ſed in ſuperiores etiam veterum lapidum, & ſcriptorum teſtimonio convenire. Haec igitur ad hunc modum; deinde qui multorum ſaepe fidem requirere, multorum ſtudium, atque induſtriam in his vetuſtatis reliquiis deſcribendis, atque edendis conſuevi, non committam, ut mihi ipſe aliquando, exoleſcente, ut fit, in dies harum rerum memoria, aut aliis, in quorum haec manus pervenient, accuſandi mei cauſſam dem. Itaque viſum eſt ea pariter non praetermittere, quae τῆς αὐτοψίας loco eſſe poſſint, quaaque ſi ab apographo exſpectes, quamlibet alioqui magna cura, ac diligentia expreſſo, quanta hoc certe eſt, fruſtra exſpectes; qua in re velut periti ratiocinatoris vitiorum, quae in ſcripto inſederunt, partibus fungar, ut quae in eo peccata a quoque ſint, ſive is antiquior, ſeu recentior librarius fuerit, ſive operae, quae Livianas ſchedas ad novam libelli molem aptarunt, ſive ipſarum denique ſchedarum longaevitas, ſua quibuſque accepta referam; ſequutus hac parte ampliſſimorum virorum anctoritatem, magnam quidem apud me, & in primis gravem, Ioh. Cajetani Bottarii, & Petri Franciſci Togginii, qui in Vergilii exemplaribus Vaticano, ac Mediceo ſuis hujus generis maxima minima perſequenda ſibi eſſe cenſuerunt. Quid ita? Quod non ignorabant ſcilicet, experiundo etiam, ut opinor, (quod eorum ſemper fuit cum his muſis aſſiduum, multiplexque commercium), didicerant, quantum emolumenti ex tantularum rerum accurata diligentia in litteras, atque in totum hoc genus redundare ſoleat, quantum rurſus ex negligentia detrimenti. Denique ſi qua erunt, vel potius quaecumque erunt, quae ſive ad ſcriptum illuſtrandum, ſive ad pretium eidem conſtituendum pertinere, ſeu qua alia de cauſſa adnotatione non indigna videbuntur, de iis non praetermittam, quin quae in ſolum, ut dicitur. Sed de adnotationum modo ſatis. Nunc quod inſtat.

LIB. XCI.) Debuiſſet: DECADIS X. LIB. I, ſi jam tum *faſtidioſa legentium ignavia*, ut Petrarchae verbis loquar, *hos libros in decadas ſcindere con-*

re con-

re conſueviſſet ; quod non incurioſe praetereundum eſt , addendumque ad quae de inſcriptione librorum Livii initio ſuarum in optimum hiſtoricum adnotationum diſputat Sigonius, & cum eo alii.

INSEQVENTI IPSO) Apparet praeceſſiſſe NOCTE, ſive hoc auferendi, ſeu quo alio caſu. IPSO autem, quod ſequitur, ad Sertorium refero, ut ex ſequentibus manifeſtum eſt. Iam quae deinceps de viro *ſummae quidem*, quod ejus veriſſimum apud Florum extat elogium, *ſed calamitoſae virtutis* leguntur, abſque hoc fragmento eſſet, aeque cum iis, qui patrum, ac majorum noſtrorum memoria hoc Livii libro caruerunt, ignoraremus: altum enim de iis omnibus, quantum equidem legi, aut meminerim, in ceterorum hiſtoricorum ſcriptis, quae vulgo hodieque manibus teruntur, ſilentium.

DEHISCERE) Quoties huc revertebamur, nam locus mire lacer, detritus, ac corruptus eſt, toties hae ferme litterae apparebant: DIPSDSCEND; ſed poſtquam ſequentia legimus, non diu in hoc quoque verbo revocando laborandum fuit. Quorſum tamen nunc haec? Itaque ſtatui deinceps de reliquis ejuſdemmodi ne verbum quidem.

RIMIS ETTV ..) Qui ſequebatur verſus ἴιχεται. Ferme autem ad hunc locum pari ab extremis membranis intervallo in ſequentibus paginis lacunae apparebunt; cujus rei ea cauſſa eſt, quod ex ſingulis Livii paginis binae novi libri paginae factae ſunt, quae iccirco plicari hac ipſa parte, conſui, ac glutinari inter ſe debuerunt. inde quas dixi labes.

MODICA) Fortaſſe A: , quam notam utrum librarius praetermiſerit, an vetuſtas ab oculis removerit, non queo ſtatuere. alterutrum quidem certe potuit. infra enim manifeſto TVENDA pro TVENDAM. vide locum.

CONTEBRIA) Addita R littera ſupra T, & E, tum alteri poſt B punctum ſuperne notatum eſt, ut fieret CONTREBIA. *Quis autem neſcit, punctum inferius, vel ſuperius appoſitum litteris in antiquis codicibus, eas expungere?* Quae verba ſunt optimi, atque doctiſſimi ſenis Ioh. Cajetani Bottarii in *Notis, & Emendationibus* ad vetuſtiſſimum exemplar Vaticani Vergilii ab eo editum. De R ſuperaddita exempla quoque in veteribus libris paſſim occurrunt, & videri poteſt Gellius lib. II. cap. 3, ubi ad eumdem modum de voce *Aena* in libro AEncidos II, mirandae vetuſtatis, quem Fidus Optatus ipſius Vergilii fuiſſe credebat, illo verſu: *Exſultat telis, & luce coruſcus aena, Additam*, inquit, *ſupra vidimus H litteram, & Ahena factum*.

·L· INSTEIO) Sic notas praenominum ſolet, puncto ad utrumque earum latus adſcripto, quod valde notandum eſt: nec enim alibi hujus moris exempla, nec in ſcriptis libris, nec in veteribus lapidum, aut aeris tabulis obſervare memini. Tantum graeci nunc epigrammatis in men-

mentem venit in marmore ſcalpti, quod marmor exſtare ajunt Neapoli, in quo ſubdita in voce Εὐνοίας vocalis, cum ab antecedente, & ſubſequente ſejungenda eſſet ad verſum ſuſtentandum, duobus pariter punctis incluſa eſt, hoc modo: ΕΥΝΟ·Ι·ΗC. Afferam autem integrum ipſum epigramma, quale jam ab aliis editum eſt:

ΣΗΜΑΦΙΛΕΙΝΩΤΟΥΤΟΦΙΛΩΔΕΙΜΕΝΘΕΡΑΠΟΝΤΙ
ΙΠΠΟΚΡΑΤΗCΠΑCΗCΕΙΝΕΚΕΝΕΥΝΟ·Ι·ΗC.

Quod iccirco adſcripſi, ut intelligatur, quantulae res quantam viris ingenio, & eruditione praeſtantibus moleſtiam, & difficultatem ſaepenumero objiciant. Ecce enim alius in priore verſu ΔΕΙ ſcalptum pro ΔΕ fuiſſe ſuſpicatus eſt; alius pro ΔΗ malebat; denique tertius exſtitit, qui ipſum ΔΕΙ retinuit, atque ex Heſychio πρίκα interpretatus eſt. Ita quod in epigrammate ſcriptum nuſquam erat, omnes viderunt, quod ſcriptum erat, ſuaque veluti ſponte ſeſe in oculos ingerebat, non viderunt. Quanti enim, quaeſo, acuminis fuiſſet Δεῖμεν ὀρθὸν ἀντὶ τῦ δεῖμαι ἰωνικῶς poſitum agnoſcere? Haec jam ſcripſeram, cum venit ad me viſendi cauſſa, ut ſolet, adoleſcens nobiliſſimus, & Gaſpare patre, quem ego virum ob ſingularem quamdam doctrinae, ac virtutis praeſtantiam ſemper maximi feci, digniſſimus, Aloiſius de Torres, qui epigrammate perlecto: eſt enim cum multis liberalibus ſtudiis, atque artibus ſupra communem ejus aetatis captum praeditus, tum latinis, graeciſque litteris inſigniter eruditus, hanc quidem meam lectionem probavit, ſed interim petiit, ut tentarem eoſdem verſus latine reddere, quod petenti qui potui non concedere? Itaque non belle quidem, ſed tamen ut res poſſit intelligi, ſic converti:

Hippocrates dulci poſuit monumenta Phileno
Servo haec omnigenae pignus amicitiae.

Idem quia dixerat antea, dubitare ſe, an duo illa ΔΕΙ ΜΕΝ juncta in marmore legerentur, an potius aliquid ſpatii inter utrumque μέρον intercederet majus, quam in ejuſdem dictionis ſyllabis, aut litteris ſolet, eamque ſibi videri doctis viris halucinandi cauſſam fuiſſe, egoque contra graecas inſcriptiones antiquiores continenti notarum ſerie, nullis verborum, aut ſyllabarum interordiniis exarari conſueviſſe, objeceram, protuleramque in eam rem, quod tum primum in manus venit, alterum epigramma, quod ſcalptum vidi Romae tribus, quattuorve ante annis ſupra τῦ humani σκελετῦ figuram, in quo continuate, quod contendebam, ſcalptae litterae viſebantur, ille ut hoc pariter epigramma, quod ſatis elegans, ac feſtivum eſſet, huic ſcholio adjungerem, & in latinum ſermonem item ut ſuperius converterem, magnopere mihi auctor fuit; cui etſi videbar, ſi morem gererem, longius quam par erat, progreſſurus,

rus; tamen quod non inutiliter, nec nulla eorum, qui lecturi eſſent, voluptate ab inſtituto divertebam, non invitus feci, ut obtemperarem. Graecum igitur epigramma tale eſt:

ΕΙΠΕΙΝ ΤΙϹ ΔΥΝΑΤΑΙ
ϹΚΗΝΟϹ ΑΙΠΟϹ ΑΡΚΟΝ
ΑΘΡΗϹΑϹ ΕΙΠΕΡ ΥΛΑϹ
Η ΘΕΡϹΕΙΤΗϹ ΗΝ Ω
ΠΑΡΟΔΕΙΤΑ

Quod ſic converti poteſt:

Quis potis, adſpiciens nudato jam oſſe cadaver,
Therſites, an Hylas fuerim, dixiſſe, viator?

Et brevius, ut multo ante verteram:

Quis oſſeam, viator, intuens formam,
Hylaſne fuerim, dicat, anne Therſites?

Oſſeam formam dixit Ovidius, ut opinor, in Ibin, & *Cadaver oſſe nudato* pro eodem commode accipi poſſe ſum arbitratus: etſi utrumque a graecae locutionis vi, & venuſtate quam longiſſime abeſt. Σκῆνος autem praeter ſcriptores, quos affert doctiſſimus Laelius Biſciola in ſuis *Horis ſubſecivis*, offendi hac ipſa ſignificatione in Democrate *gnome* 1, *&* 2, Ocello Lucano in *Fragmento de legibus*, Timaeo Locro, aliiſque pythagoreis ſcriptoribus.

CASTRA AELIA) Cujus oppidi nuſquam, quod equidem ſciam, non modo apud geographos, ſed ne in aliorum quidem veterum, aut recentium ſcriptorum monumentis mentio fit. Situm ex his, quae narrat Livius, dextra hiberi ripa. Hoc amplius autem, ſi conjecturis dandus aliquis locus eſt, qua Celtiberi Hedetanos attingebant, & utrique amnem, non longe a Salduba, ſeu Caeſaraugusta; ut qua in urbe annis poſt propter ejus frequentiam, vel loci, quod veri mihi ſimilius videtur, opportunitatem juridicus conventus conſtitutus eſt, qui idem omnium, in quos hiſpania citerior, Baetica etiam, ac Luſitania, (ſi recte rationes ſubduxi), dividebantur, ampliſſimus fuit, prope eamdem urbem prudentiſſimus imperator hac eadem opportunitate loci uſus conventus ſuos ſibi

agendos ſtatuerit. Adde, eumdem inter Ilercaonum, & Vaſconum regionem caſtrametatum fuiſſe, ut & ab maritima quidem ora abeſſet, & antequam educto ex hibernis milite ad Calagurim veniret, per complurium urbium agros praeter hiberum amnem iter facere neceſſe habuerit. Sed haec hiſpani doctiores viderint. Tantum addam, Contrebiam, ex qua Sertorius caſtra movit, ultra hiberum fuiſſe ſitam, notius eſſe, quam ut pluribus a me dici neceſſe ſit.

REFERRE CETERA) Haec non de induſtria quaeſita, ſed ultro ſub acumen ſtili ſubeuntia cur praeteream? Itaque excidit hic imprudenti integer choliambus, iſque, quod magis miraberis, conſtans ex puris iambis, praeterquam quo neceſſario, ut fiat claudus, recipi debet ſpondaeus. Sic infra: AGROS QVIETVM EXERCITVM SINE VLLIVS, ubi idem genus vides. Supra quoque ex illis verbis: HISPANIAE PROVINCIAE INTERESSET trimeter catalecticus efficitur, iſque bene numeroſus, ac concinnus. Atque adnotaverat jam ante Quinctilianus lib.IX, cap.IV, Livium ab hexametri exordio hiſtoriarum ſuarum libros fuiſſe exorſum: *Facturus ne operae pretium ſim*. Quid ſi huc ſpectans hoc fragmentum legiſſet? Nam ut mittam anapaeſticos, ac trochaicos, trimetros quoque iambicos, atque quadratos, quos bene multos ex tam brevi ſcripto poſſem eligere, ſane adnotavi in eo iambicos dimetros ad viginti, & eo amplius, pleroſque liberioribus numeris fuſos, quales comicorum ſolent, at quoſdam valde etiam probos, ac ſonoros, ut curam poſſes agnoſcere. Sed & initio ſtatim fragmenti quod ſcribitur: TAMEN INSEQVENTI IPSO PERVIGILANTE EODEM, ſi poſtrema in INSEQVENTI vocalis a ſubſequente non abſorbeatur, habebitur integra ſtrophe conſtans ex dimetro catalectico, quem ſtatim excipiet choriambicus, eritque ſimilis illi: *Boryſthenes Alanus Caeſareus veredus*. Quod ſi praeterea vocem LOCO, quae ſtatim conſequitur, exteras, recurret novus dimeter iambicus: ALIA EXCITATA TVRRIS. Sed deſino λεπτολογεῖν. Tantum in Hadriani his, quos proxime citavi, verſibus adnotabo, duos in medio male tranſpoſitos legi: *Vel extimam ſaliva ſparſit ab ore caudam*, cum qui prior ordine verſus eſt poſteriore loco collocandus ſit; quod Salmaſium, Caſaubonum, alioſque, qui illud poemation ediderunt, non vidiſſe, quis non miretur? Nam quod locus paullo ſuperior ex tabulae archetypae fragmento, (quod in agro aptenſi effoſſum narrat Gaſſendus in Vita Peireskii), expectandum erat, ut reſtitueretur, id nemini quidem mirandum eſt.

::: TIONE INITA) An RATIONE INITA, ut lib.XXIX. *Vix ratio iniri poteſt, uter caſus civitatis ſit deteſtabilior*; & alibi: *Inita tandem ratio eſt?* Ceterum locus ita foede corruptus, depravatuſque vetuſtate eſt, litterarum veſtigiis magnam partem detritis, aut penitus amiſſis, ut potius

tius

tius quod unum, atque alterum fugitivum verbum revocaverimus, boni conſulendum ſit, quam, quod retrahere cetera nequiverimus, reprehendendum.

:· NIXO CIVITIVM) Fortaſſe: ENIXO CIVITATIVM, vel CIVIVM STVDIO. Sed malui haec, ut ſcripta eſſe videbantur, cum fide proponere, quam quidquam, quod exploratum, perſpectumque mihi quidem haud eſſet, profectum a Livio fuiſſe, in ejus ordinem verborum recipere. Quod ipſum tamen, quid enim diſſimulem? de duobus ENIXO, ac STVDIO intelligi volo: nam ad CIVITIVM quod attinet, cum omnibus veſtigiis indagare ejus verbi lectionem ſtuduerimus, nulla nobis quidem relinqui videbatur dubitatio, quin ad hunc plane modum antiquitus ſcriptum legeretur.

M PERPERNAM) Opinor, ſolens more ſuo fecerat deſcriptor, ut in Perpernae praenomine ſignificando duobus punctis ejus praenominis notam includeret, quae tamen amplius nunc in ſcripto non comparent. Puſilla res, dices. Quippe. Verumtamen cur tam puſilla in re aut ſcribae conſtantiam, aut noſtram diligentiam deſiderari paterer?

ILVRCAONVM) Videudum, an rectius ILERCAONVM, aut ILERGAONVM, ut ſaepe harum duarum litterarum C, & G ob propinquam ſoni, ac formae ſimilitudinem altera in alteram tranſit. Paullo poſt enim idem Livius: ILERCAONIA; & conſtat, eamdem regionem, ſeu gentem utrobique ab eo ſignificari. Ptolemaeus quoque lib.II. Ἰλεργάονες, & Ἰλεργαόνων dixit; & Plinius lib.III, cap.3 *Regio Ilergaonum*. Tamen idem Livius libro xxII. alio inclinatu: *Caſtra punica*, inquit, *in agro Ilercaonenſium*; pro quo pariter non dubitarem *Ilercaonum* reponere, niſi exemplarium emendatiorum Caeſaris *De Bello Civili* obſtaret auctoritas: in his enim lib.I, cap.60. aperte *Illurgavonenſes*: *Paucis poſt diebus Illurgavonenſes, qui flumen iberum attingunt*. Sed aliud Caeſarem, aliud Livium in hoc nomine derivando ſequi potuiſſe, cuivis opinor, credibile ſit. Livium autem, qui non annales, aut adverſaria conſcribebat, ſed juſtum, abſolutumque hiſtoriae corpus aequabili, tractuque, atque, ut ita dicam, unicolore dicendi genere conficiebat, aliud alibi ſequutum fuiſſe, aliterque unum, idemque gentis nomen alio loco extuliſſe, cui, quaeſo, erit credibile?

AD TVENDA) Pro TVENDAM, quod ita librarium reliquiſſe, tam mihi certum eſt, quam meridie, ut ajunt, lucere. Suſpicor autem, quia animadvertebat, ſi litteram M, aut notam, qua ejus vicem uti ſolet, adſcripſiſſet, verſum paullo longius excurſurum fuiſſe, quam reliquorum verſuum modus, & ſcripti concinnitas pateretur, ideo neutram appoſuiſſe, cum ceteroqui locus utri libuiſſet notandae non deeſſet. Ceterum ad hoc genus quod attinet illud tenendum eſt, librarium

F 2 cum

Digitized by Google

cum abundantes in verſu litterae in ſequentem verſum transferendae ſunt, grammaticorum de verbis, ac ſyllabis dividendis praeſcripta non magni pendere. Tantum ſi contingat, poſtremam verbi litteram ad verſus menſuram abundare, eam aut vicaria nota ſignificat, quod facit cum M, & N; aut ad praecedentem annectit, ut SIMV, GENTIBV, & TRAN; aut denique prorſus praeterit, ut hic in TVENDA; certe non transfert.

PONPEIV) Attonſa eſt S littera ab iis, qui paginas novi libri abraſerunt, ut & poſt duos verſus in verbo INSIDIIS. Iam PONPEIVS hic, & in ſequentibus, contra quam veritas patiebatur, per N, non per M ſcriptum eſt; quod ipſum tamen non caret exemplo antiquitatis: ita enim PONPONIVS in veteri titulo nondum edito, quem vidi, & deſcripſi in agro Salernitano ad tertium extra urbem miliare via ebolitana:

D. M
P·IVNIO·AVITO
PONPON·SATVRNINA
MARITO·KARISSIMO
ITEM.PARENTES·FILIO
DVLCISSIMO·ERGA·SE
AC·PIENTISSIMO
BENEMERENTI·FEC
VIX·ANN·XXIII
M·VII·D·XXVIIII

Vbi duo verba ERGA SE errore, ut arbitror, ſcalptoris factum eſt, ut alieno loco ponerentur: nam quia ſequens vox in eaſdem litteras exit, quae ſunt in DVLCISSIMO, ſcalptor hac voce perſcripta, aberrante forte oculo vidit, & exſcripſit, quod poſt PIENTISSIMO ſequebatur; quod deinde emendare aut neglexit, aut religione prohibitus, (ut in pleriſque rebus, atque in iis praeſertim, quae ad jura manium pertinerent aliquanto infirmiorem fuiſſe Romuli illam faecem, notum eſt), noluit. Adde INPENSA, INPERATOR, IMPERIOSSVS, IMPROBVS, INPORTVNVS, aliaque ad hunc modum, quae paſſim in veteribus marmoribus obvia ſunt.

HERENNVLEIVM) Quem eum ipſum opinor fuiſſe. Opinor autem? Immo is ipſe certe eſt, quem Plutarchus in Pompejo Ε'ρέννιον vocat: Ε'ρέννιον δὲ, ϗ Περπένναν ἄνδρας ἡγεμονικοὺς τῶν πρὸς Σερτώριον καταπεφευγότων, ϗ στρατηγούντων ἐκείνῳ νικήσας περὶ Οὐαλεντίαν ὑπὲρ μυρίους ἀπέκτεινε. Ita exemplar elegantiſſimum, idemque omnium recentiſſimum Londinenſe anni MDCCXXIX. Sic autem ibidem vertitur: *At Herennium, & Perpennam viros militares, qui ad Sertorium confugerant, huiuſque legatos fudit cir-*

ca Va-

ca Valentiam, occidit amplius decem milia militum. Sed quis tam ἀσύνετα, καὶ συγκεχυμένα intelligat? Quod ſi cetera ad hunc modum interpretati ſunt, nae iſti praeclari interpretes non modo alienis, quod voluerunt, verbis, ſed cogitatis etiam, quod omnino non debuerunt, Plutarchum nobis loquentem induxerunt. Sed deſino interpretationis abſurditatem exagitare; cujus cauſſa haud ſcio, an in Plutarchi graecam orationem ex parte conferenda ſit. Nam ut mittam duo gentilia Ἑρέννιον, & Περπένναν, quorum alteri ex his Livii membranis, alteri ex his, aliiſque monumentis medicina facienda eſt, ſane pro eo, quod legimus στρατηγοῦντα, vereor, ut a Plutarcho fuerit στρατεύοντα: ut quod ſupra τῶν καταπεφευγότων ponitur, is non ſit genitivus, ut grammatici loquuntur, partitionis, nec ἑλληνιστικῶς ab ἐκ, ἀπὸ, aut quo ſimili μορίῳ, ſed ab appoſito ἄνδρας ἡγεμονικῶς regatur. Itaque ſic locus meo quidem animo vertendus erat. *Sed cum Herennulejum, & Perpernam duces eorum, qui ad Sertorium confugerant, & pro eo militabant, circa urbem Valentiam debellaſſet, amplius decem milia interfecit*. Reſtituendum etiam hoc nomen Salluſtio in epiſtola ipſius Pompeii: *Dux hoſtium C. Herennius cum urbe Valentia, & exercitu deleti*. Vbi vides utrobique diſerte Valentiam nominari; haec autem in Hedetanis ſita erat, atque adeo in ſucronenſi ſinu, cujus citerius latus Ilercaones, ulterius Conteſtani obtinebant, in quibus ipſis locis Herennulejus tum verſabatur, ut ex hoc fragmenti loco, exque illis ejuſdem verbis: VT PONPEIVM AB ILERCAONIA ET CONTESTANIA ARCEAT perſpicue conſtat. Iam vero cur ex harum membranarum ſcriptura emendanda Salluſtii, & Plutarchi loca, non contra illam ex his cenſeam, facit illarum in primis longaevitas, cui quantum prae ceteris ſcriptis, & impreſſis codicibus tribuendum ſit, quis non videt? tum quod cur *Herennius* in quorumdam libris legatur, non difficulter, ſi opus ſit, dicere cauſſam poſſumus; cur in his ſchedis *Herennulejus*, niſi quod librarius ita ſcriptum in vetuſtioribus libris offenderit, quam aliam dicere poſſumus? Denique oſtendant, ſi qui contra ſentient, tantae vetuſtatis, tantaeque auctoritatis, quantae haec Livii ſunt, Salluſtii, aut Plutarchi exemplaria, in quibus *Herennius* legatur, tum quod volent, efficient. Herennulejae autem gentis neſcio, an ulla; cum contra Herenniae plurima in cujuſquemodi generis ſcriptis mentio fiat. Tamen ejus quoque cum complura marmora meminerunt, tum hoc ἀνέκδοτον, quod commodum ante hos paucos menſes ab ſe accurate deſcriptum Reate mecum communicavit ſumma juvenis nobilitate, moribus humaniſſimis, ingenio ad maxima quaeque nato, Alexius Horatii Fil. Falconerius, cui per veſtigia gentilis ſui Octavii in hoc liberalium artium atque eruditionis ſtadio pleno gradu ad praemia, quae excellentiſſimae virtuti propoſita ſunt, contendenti aequum eſt, omnes, quicumque virtutem

Digitized by Google

tutem ipſam amamus, bene cupere, atque ominari. Inſcriptionis exemplar ejuſmodi eſt:

A · HERENNVLEIVS
CESTVS · NEGOTIATOR
VINARIVS · A. SEPTEM
CAESARIBVS · IDEM · MERCATO
OMNIS · GENERIS · MERCIVM
TRANSMARINARVM · LICTOR
VIVOS · SIBI · FECIT · ET · LIBERTIS
LIBERTABVSQVE · SVIS
POSTERISQ · EORVM

IN ISDEM LOCIS) Cicero in Oratore de Ennio: *In templis iſdem probavit, at Eiſdem erat verius, nec tamen Eiſdem optimius; male ſonabat Iiſdem; impetratum eſt a conſuetudine, ut peccare ſuavitatis cauſſa liceret.* Chariſius quoque lib.I, *Is homo*, inquit, *Idem compoſitum facit, niſi quia Caeſar lib.*II. *ſingulariter Idem, pluraliter Iidem dicendum affirmat; ſed conſuetudo hoc non ſervat*. Adde Priſcianum lib.vII & ex poetis Tibullum ad Meſſallam: *Incipe: non idem tibi ſunt*, & Ovidium: *Iſdem ſub dominis*; ut Comicos interim, & vetuſtos titulos mittam, ad quos alteros dum Lipſius provocat, vereor ut ſatis conſiderate, circumſpecteque faciat: in his enim (de elegantioribus loquor, quoſque ipſe in urbe, aut alibi viderim,) I productius ſcalptum eſt, quod valet EI, aut duplex II: ut in titulo arcus ad Montem Coelium, qui etiamnum ſuperſtes legitur: IDEMQVE PROBAVERVNT. Iam ex his, quae hactenus adſcripſimus, ſatis intelligitur, jam tum antiquiorum latinorum conſuetudine receptum fuiſſe, ut hoc pronomen per unum I vulgo efferrent, quodque conſequens hinc eſt, ſcriberent etiam, ſi minus omnes, at ii certe, qui ita ſcribendum quodque verbum cenſebant, quomodo ſonabat, *auditu que*, ut Velius loquitur, *emetiebantur ſcriptionem*. Haec vulgaria, ac ſi vis, inepta, & ſputatilica, fateor; ſed ignoravit tamen Zirardinius Ravennas juriſconſultus ad Novellas Theodoſii Iun, & Valentiniani III. leges pag.LXXII, quo loco ad inſcriptionem ID. AA, hoc eſt *Idem Augusti*, haec adnotat: *Rectius utique ſcriptum, aut uſitatius fuiſſet Iidem*. Quod utrumque univerſe falſum eſt. Nec ſi Cicero peccatum in ea re ſuavitatis cauſſa, ſed peccatum tamen fatetur, id viro docto quidquam adſtipulatur; qui quidem Cicero de ejus pronominis appellatione, non ſcribendi ratione locutus eſt. Sed haec non tam Zirardinio, quem facio equidem, ut debeo, plurimi, dicta volo, quam iſtis qui quanti ſunt, toti ex ejus commentariis ſunt, pluſque ex ejus unius jecore, quam ex ſuo ſapiunt, quique vix dubito, quin una hujus pronominis ſcriptura animadverſa ſatis magnum nacti eſſe campum viderren-

Digitized by Google

rentur, in quo excurrere, ac debacchari contra harum ſchedarum aetatem eorum poſſet oratio. Quidni? qui rumores etiam, his nondum lectis, ac ne viſis quidem, tota urbe diſtulerunt, facinora in civitate fieri capitalia, Livio foetus ſupponi, adſui ejus purpurae viles lacinias? Sed haec alias fortaſſe; nunc mittamus rabulas, aut, ſi placet, rideamus, & contemnamus.

ALTERAM PROVINCIAM) Vlteriorem accipio, cum ipſe ex citeriore litteras mitteret: erat enim etiam tum in hibernis ad Caſtra Aelia. Sed haec res paullo diligentius conſtituenda, & conſtabilienda eſt: facem enim praeferet ad quae mox de altero hujus fragmenti loco dicemus, ubi foedum librarii erratum ex hujus ipſius loci contentione, & auctoritate emendabitur. Ac fines, quibus Tarraconenſis provincia a duabus Baetica, ac Luſitania dividebatur, Plinius libro III. cap I. hos ſtatuit, Solorium montem, Oretanorum, Carpetanorum, & Aſturum juga; quos fines eoſdem fere Sertorianis temporibus fuiſſe, nec valde in iis ab Auguſto, aliiſque Principibus fuiſſe variatum, declarat in primis Livius lib.XL, ubi res geſtas centum circiter ante Sertorianum bellum annis a Q. Flacco Praetore perſequitur, ac Celtiberos, & Carpetanos hiſpaniae citeriori adſcribit; quo loco cur κατὰ πρόληψιν loquutum eum dicamus, nihil cauſſae eſt. Adde Artemidorum Epheſium lib.II. τῶν Γεωγραφουμένων apud Stephanum grammaticum, cujus integrum caput ex Porphyrogenneta a ſe emaculatum affert Voſſius ad Melam lib.II, cap.6: Διῄρηται δὲ ὑπὸ Ῥωμαίων εἰς δύο ἐπαρχίας· πρώτη μὲν ἐπαρχία διατείνουσα ἀπὸ τῶν Πυρηναίων ὀρῶν ἅπασα μέχρι τῆς καινῆς Καρχηδόνος, καὶ τῶν τοῦ Βαίτιος πηγῶν. Denique auctor accedat multo graviſſimus Pompejus magnus, de quo haec Plinius l.III, c.3: *Cum Pompeius Magnus* inquit, *tropaeis ſuis, quae ſtatuebat in Pyrenaeo, DCCCLXXVI. oppida ab Alpibus ad fines hiſpaniae ulterioris in ditionem a ſe redacta teſtatus ſit*. Hunc locum indiligenter, ut mihi quidem videntur, Plinii ſcholiaſtae praetereunt, ut & alterum libri VII, cap.6. huic omnino geminum. Sed quid eſt ſimpliciter *In ditionem redacta*? Ita ne Plinius; immo quid Plinius? Pompejus potius, cujus Plinius verbis hic loquutus eſt, in titulo rerum ab ſe in iis locis geſtarum, quem publice ad poſteritatis memoriam dedicabat, ſolemnia illa omiſiſſet P. R? Atqui ne Auguſtus quidem rerum jam potitus praetermiſit in baſibus obeliſcorum, quae hodieque in urbe viſuntur, altera ſatis celebri, altera ſatis obſcuro, & foedo loco, quam quoties intueor, toties poenae, quam ſibi hortorum ille apud Horatium deus imprecabatur, in mentem venit; certe ne ſemel quidem eo acceſſi, quin *Iulius*, *& fragilis Pediatia*, ceterique iſti, quos *ſaturos* Plautus diceret, diſcedere ſtatim cogerent. In his ergo baſibus diſerte: AEGVPTO IN POTESTATEM . POPVLI . ROMANI .

MANI . REDACTA , Sed haec ἐν παρόδῳ ; illud ad rem , magnam partem horum oppidorum , quae Pompejus in deditionem accepit , certe celebriora , & illuſtriora hoc ipſo tractu fuiſſe , qui inter hiberum , & eos quos dixi terminos a ſretu balearico ad oceanum cantabricum excurrit , ſacile ex Livii lib.xxxv , ubi Oretanos in citeriore hiſpania ponit , Caeſare *De Bello Civili* lib.1 , cap.61 , Appiano , aliiſque ſcriptoribus confirmare poſſem , ſi hoc agere vellem ; ſed ſatis haec fortaſſe ad quae , ut diximus , infra de altero fragmenti loco diſputabimus .

HERTVLEIV) Iam nunc igitur Sigonii , quo ingenio , ac doctrina viri ! conjecturae amplius locus non erit , qui ſcholiis ad epitomen lib.xc. Plutarchi Σερτωρίῳ , & hunc Livii Hertulejum pro eodem accipiendum eſſe ſuſpicatus eſt ; in quo parum , aut nihil hominem , ut dixi , doctiſſimum vidiſſe , quis tanto nunc illo minor non videt ? Cujus autem , niſi harum membranarum beneficio videt ? Sed redeo ad Hertulejum , cujus nomen varie in Salluſtii fragmentis , epitome Livii , Floro , Oroſio , Eutropio ſcriptum offendi : alibi enim *Herculejus* , vel *Hirculejus* , alibi *Hirtulejus* , & , ſi ſuperis placet , in quibuſdam etiam exemplaribus *Hertulegius* ; apud neminem vero , in quem equidem inciderim , *Hertulejus* , quae harum ſchedarum lectio eſt , quamque praeferre ceteris non dubitarem , niſi ſi in pleriſque propriis nominibus turpiter lapſum hunc deſcriptorem viderem . Sed hoc non magni momenti eſt ; illud ponderoſius , (quod hactenus tamen criticorum diligentiam fugit) , quod Eutiches *De Adſpiratione* hoc nomen diſerte per *HI* , non per *HE* ſcribi docet oportere : *I vocalis* , inquit , *ante R ſemper adſpiratur* , *ut Hircus* , *Hirquitallus* , *Hirtulejus* , *Hirtus proprium* , *niſi aut monoſyllabum ſit* , *ut Ir* , *aut ex motu recti* , *&c.* Quae ſeqnuntur videantur , ſi tanti eſt , apud eumdem . Quantum autem unius quamvis antiquiſſimae membranae lectio praeponderari debeat ea , quam conſulto , atque exempli loco vetus grammaticus afferat , nemini , puto , obſcurum eſt . Illa enim unius antiquitatis teſtimonio , haec & antiquitatis , hoc eſt , temporum illorum , quibus grammaticus vixerit , teſtimonio nititur , & praeterea conſenſum , & auctoritatem continet ſuperiorum .

ADMINISTRARE/ELLET) Poſtrema hujus verbi littera ita cum prima ſubſequentis connexa , ac colligata eſt , ut tamen nemini , qui accurate locum inſpexerit , quota vocalis ſit , dubium eſſe poſſit . Itaque vel poſt ADMINISTRARE excidit , ut opinor , pronomen IPSVM , aut quid tale , quod ab oſcitante librario praeteritum ſit ; vel reponendum eſt ADMINISTRARI .

NE ACIE CVM METELLO) Iam tum videlicet metuens , ne , quod eventus poſtea declaravit , narrabatque hoc eodem libro Livius , ſi rem proelio committeret , ab eo debellaretur . At enim cum Hirtuleii res tam anci-

ancipiti loco eſſent, quid ipſe continuo in ultimos Berones receſſit? Quorſum hac expeditione ſpectavit?

IN ACIEM) Hic, & ſequens verſus omnium poſtremi lecti ſunt. ACTIM primo ſcriptum videbatur: quod admoneo, ne cui mirum ſit, ſi aut nos in his ſchedis, aut quod multo mihi veroſimilius eſt, in exemplari ſuo librarius, E pro I acceperit in verbis VIRONVM, & CERINDONES. Iam quae ſequuntur uſque ad PERPERNAM, fateor, me eorum ſententiam non ſatis adſequi poſſe; ſi ſolum, eſt cur meam tarditatem accuſem; ſi cum aliis, poſtquam haec in aliorum quoque manus pervenerint, tum vero ejus rei culpam in vetuſtatem conjiciemus, qua factum eſt, ut tribus amiſſis verſiculis, filum quoque cogitatorum, conſiliorumque egregiorum maximi, ac calidiſſimi ducis interrumperetur.

CONSVMPTIS) Ita REDEMPTA in fragmento plebiſciti de Thermenſibus majoribus Piſidis apud Vrſinum; REDEMPTORIBVS in fragmento S. C. de ludis ſaecularibus apud eumdem; EXEMPTVM pariter apud eumdem in fragmento legis judiciariae; REDEMPTOREI apud Mazochium in fragmento britannico tabulae heracleenſis cap.iI; ADEMPTVM apud eumdem in fragmento neapolitano ejuſdem tabulae cap.viiI; EMPTVM apud Muratorium pag.DLXXXII. in tabula, quam nec ſemel ipſe vidi, poſita Piſone, & Gabinio Coſ; SVMPTVM apud Fabrettum cap.iI, num.297, quae baſis Antonini Pii principatu ſcalpta eſt; denique CONSVMPTVM in epiſtylio veteris aedis, quod etiamnum viſitur ad radices Capitolii. Quare nihil cauſſae eſſe poſſet Mureto, Lambino, Sanctio, Perizonio, aliiſque, ſi viverent, cur ſecus, quam ipſi fecimus, de harum membranarum aetate ex hujus verbi ſcriptura ſtatuerent. Nec aliter profecto Ciceronis temporibus, quaeque proxime antecceſſerunt, aut conſequuta ſunt, atque adeo ab ipſo Auguſto ſcribi haec verba conſueviſſe, tam mihi exploratum eſt, quam errare eos, qui contra ſentiunt, Lambinum in primis, hujuſque adſtipulatores Dauſquium, ac Sanctium. Sed hac de tota re plenius, atque inquiſitius ad ipſius DIVI AVGVSTI SCRIPTORVM FRAGMENTA, ubi, quod pace tantorum virorum dictum ſit, qua de arte ipſi diſputabant, quamque profitebantur, ejus artis falſam ſibi perſuaſionem induiſſe, pluribus demonſtramus.

MARITIMAM REGIONEM) Quid ſequitur? SVPPLEMENTVM ne, an SVPERPOSITVM, an quid aliud? Sed & ex triginta admodum verſibus, qui ſequebantur, praeter pauca verba, eaque valde laciniosa, maleque inter ſe cohaerentia, reliqui omnes ita deliti, ac detriti ſunt, ut cum plautino Pſeudolo credam, *niſi Sibylla legerit*, an divinaverit potius? *interpretari alium poteſſe neminem*.

OPPVGNARENTVR CEL: IBER:) Sertorium, puto, ſic loquentem, aut ſcribentem Livius inducebat: ut quod in epitome lib.xcI: legitur:

Digitized by Google

Sertorius aliquot urbes expugnavit, plurimaſque civitates in poteſtatem ſuam redegit, hoc totum fortaſſe de populis Celtiberorum intelligendum eſſet. Sane autem Contrebiam, quam ab eodem paullo ſupra expugnatam legimus, non obſcure Florus Celtiberorum oppidis accenſet. Vide hunc lib.1I, cap.17. Sed haec non aliter, quam pro conjectura accipi volo: quis enim liquido praeſtet, illa ex Sertorii perſona fuiſſe ſcripta?

RVSITANIAM) Pro quo unice verum puto LVSITANIAM. Quid tam diſſimile, dices, quam harum litterarum R, & L notae? Aſſentior; ſed hoc quoque non negandum eſt, neceſſariam plane ad ſententiam earum permutationem videri. Ac cum nondum antecedentia lecta eſſent: nam ὕστερον πρότερον in hoc deſcribendo fragmento verſati ſumus, in mentem veniebat AVSITANIA ab Auſetanis cis hiberum, qui ſive pro eadem gente in Livio, ac Plinio accipiendi ſunt, ſeu, quod accuratiſſimae diligentiae vir Petrus de Marca contendit, pro duplici, non plane utrumque a Livianae orationis contextu alienum erat, nec inepte horum regio maritimae orae opponi videbatur. Sed poſtquam ſuperiora, ut diximus, lecta ſunt, ſtatim hanc conjecturam abjeci; alteram, de qua dicere ingredior, amplectendam ſtatui. Supra igitur: ET IN ALTERAM PROVINCIAM, quo verbo ulteriorem hiſpaniam venire, ſatis ibidem meo quidem animo perſpicue demonſtratum eſt; ex quo perfacilis modo, & perexpedita hujus alterius loci correctio fit, ut nimirum reponamus LVSITANIAM. Hactenus de voce; nunc ad rem quod ſpectat, ſi qua in parte Luſitaniae Hirtulejus tum morabatur, libet indagare, dicam, ac fortaſſe longius, quam pro ſcholiorum breviloquentia, excurram; tamen non omnino dictorum poenitebit; ex quibus & Flori non ſatis, ut equidem arbitror, intellectus locus, & haec tota de Hirtuleji rebus hiſtoriae pars illuſtrabitur. Igitur inter Anam, & Tagum cenſeo. Florus ipſe lib.11I, cap.22. *Prima per legatos*, inquit, *certamina habita, cum hinc Domitius, & Thorius, inde Herculeii* (lege *Hirtuleii* ex iis, quae ſupra adnotavimus, quibus conſentit calamo exaratus Flori liber Bibliothecae Pal. apud Freinshemium) *proluderent; mox his apud Segoviam, illis apud Anam flumen oppreſſis, ipſi duces cominus invicem experti apud Lauronem, atque Sucronem aequavere clades*. Loquitur de Bello Sertoriano; Hirtulejos autem cum dicit, duo accipiendi ſunt fratrea ex Oroſio lib.v, cap 23. *Hirtuleii fratres interfecti*; quorum alterum, hoc eſt Lucium, cujus hoc ipſum fragmentum meminit, Sertorii quaeſtorem fuiſſe, epitome libri xc, & xcI. Livii docet. Sed levia haec, & protrita; illud non item, quod in Flori loco pronomen *his* referendum ad remotiores *Domitium*, & *Thorium*, *illis* ad propinquiores *Hirtulejos* videtur: ut ita locutus ſit Florus, quemadmodum Valerius lib.1I, cap.7. de Scipione: *Devicta Carthagine . . . . . gravius in Romanos, quam in latinos transfugas animadvertit: hos enim*

Digitized by Google

enim tamquam patriae fugitivos crucibus affixit, illos tamquam perfidos ſocios ſecuri percuſſit. Qua de loquendi ratione abunde exemplorum ſuppeditabunt Stevechius, Sanctius, Perizonius ad hujus Minervam, aliique. Nunc ut κατὰ μέρος ſingula colligamus, conſtat primo ex Livii epitome, Domitium, & Thorium proelio victos ab Hirtulejo prius fuiſſe, quam hic cum Metello congrederetur; deinde ex Floro, alterutrius partis legatos apud Segoviam, ſive hanc ad Tagi, & Durii fontes, ſive obſcuriorem alteram, quam nonnemo ad Baetim agnoſcit, oppreſſos occubuiſſe; denique ex libri xcI. epitome, Metellum cum Hirtulejo quaeſtore congreſſum hunc debellaſſe; contra ex hoc fragmento, Hirtulejum in Luſitania in eo jam fuiſſe, ut in aciem cum Metello deſcenderet; ex quibus omnibus quid efficitur, niſi eumdem Hirtulejum in Luſitania, atque adeo apud Anam fuiſſe oppreſſum, Domitium autem, & Thorium apud Segoviam? Adſtipulantur huic conjecturae nomina oppidorum ejus regionis, quae Ana, & Tago continetur: alterum enim *Caſtra Caecilia* a Plinio, *Caeciliana* in Antonini itinerario vocatur, alterum hoc eodem itinerario *Metellinum*, & Plinio lib.IV, cap.22. *Colonia Metallinenſis*, de quorum poſitu, praeſertim Metallinenſis coloniae, ſive ut verius puto, Metellinenſis (retenta eſt enim hodieque in principe ſyllaba *E* littera in voce *Medelin*) videri poſſunt hiſpani ſcriptores, & vir cumprimis inſignis Reſendius. Ac video ex neotericis etiam geographis fuiſſe, qui dubitarent, a Caecilione Metello, an a metallis, quibus ea regio ferax eſt, nomen loco inditum ſit; ſed quae hactenus adnotavimus a Metello magis ſuadent; ad quod accedit, quod alterum ejus tractus oppidum quin ab hujus ipſius Metelli nomine dictum ſit, vix eſt, ut revocari in dubium poſſit. Haec de Flori, ac Liviani fragmenti loco εὐστόχως fortaſſis, ſi per Voſſium liceret: is enim ad Melam lib.II, cap.6. antequam hiſpania in tres provincias a Romanis divideretur, Luſitaniam a Tago incepiſſe, quae vero regio Ana, & Tago fluminibus continetur, eam Celticorum nomine veniſſe affirmat, reprehenditque hoc nomine Melam, quod de Baetica, ac Luſitania loquens ſcripſerat: *Eas fluvius Anas ſeparat*. Sed Melam reprehenſione carere, mihi quidem dubium non eſt, nec Voſſio opinor fuiſſet, ſi ad quae Reſendius alio quidem ſpectans, litteris ea de re mandaverat, animum intendiſſet. Ego unius hic Hirtii teſtimonio ſatis idonei, ut arbitror, auctoris me tuebor, cujus quidem Voſſium verba non legiſſe, aut, ſi legit, tamen in ſua haereſi perſeveraſſe, mirum eſt; plane enim contineutia mihi videntur. Hic igitur *De Bello Alexandrino* cap.48. *Cum in Luſitania*, inquit, *Medobregam oppidum, montemque Herminium expugnaſſet, quo Medobregenſes confugerant, iterum HS. centies milites donavit*. Jam igitur ante Auguſtum ille tractus,

in quo Medobrega, ac mons Herminius erant, hoc eſt ille ipſe, quem pertinuiſſe ad Luſitaniam negat Voſſius, Luſitaniae nomine Hirtio auctore veniebat.

BVRSAONVM) Qui Plinio libro III, cap.3. *Burſaonenſes* a *βύρσα*, ut nonnulli volunt, Ptolemaei lib.II, cap.6; quod mihi vix probatur: verius enim hinc fuiſſet *Burſadenſes*, vel *Burſadini*, aut quid hujuſmodi. Itaque, aut illa Livii, & Plinii aliunde, quam a Ptolemaei Burſada figurata ſunt, aut hoc nomen, ut in Ptolemaeo multa, deſcriptorum inſcitia depravatum eſt. Hirtius quoque *De Bello Hiſpanienſi* cap.22. *Qui in oppido Attegua Burſavolenſes capti ſunt*; & mox *Burſavolenſium*, quos unum, eumdemque populum, ac Plinii *Burſaonenſes* fuiſſe, ita recentioribus geographis aſſentior, ſi tamen *L.* littera in *N.* commutata fiat *Burſavonenſes*. Nam ad quintam vocalem quod attinet primae, & quartae immiſſam, id nihil moror. Animadverti enim, aliis ejus gentis nominibus pariter uſuveniſſe, ut quae in uno ſcriptore per *ao*, in altero per *avo* notata ſint, ſeu quod ita hiſpanorum ore, quod mihi veriſimillimum videtur, conciperentur, idque nonnulli ſcriptores, militares praeſertim, (quibus non tantum otii ſub pellibus relinquebatur, ut in verborum, maxime quae tum primum inaudiebant, perinde atque in rerum cura nimis anxie occuparentur) ſequuti ſint, ſeu quae alia hujus varietatis excogitanda, & reddenda cauſſa eſt. Sic quae urbs Plinio lib.III, cap.1, & in Antonini itinerario eſt *Vrcao*, vel *Vrgao* in veteri lapide apud Gruterum pag.ccxxxiv. eſt *Vrgavo*: MVNIC · ALBENSE · VRGAVON, quam inſcriptionem cur Harduinus fictam, & recentem appellet, cauſſam adhuc quaero; nec ullam, quae re, aut in ſpeciem probabilis ſit, reperio. Quod ipſum viro *κριτικωτάτῳ*, qui cum eam paucis his ante diebus legi, & expendi, Antonio Regio Contiae Bibliothecae praefecto viſum fuiſſe, quis, qui hominem novit, non magni ducat? Pariter pro *Ilercaonia* in vetuſto numo apud Spanhemium *Diſſertatione* IX. legitur: M. H. ILLERGAVONIA DERT, hoc eſt, *Municipium hibera Illergavonia Dertoſa*; & apud Caeſarem loco, de quo ſupra loquuti ſumus, *Illurgavonenſes*.

CASVANTINORVM) De hac voce nihil habeo certi, quod ſtatuam. Itaque dicam, non quid contendam, ſed quid opiner. Quid ſi igitur CASCANTINORVM? Calaguris enim, cujus hoc ipſo loco meminit Livius, Straboni, Ptolemaeo, aliiſque in Vaſconibus, in quibus pariter eidem Ptolemaeo Graccuris, & Caſcantum. Adde Antonini itinerarium ex Alpibus Cottiis ad Galleciam:

CAESARAVGVSTA.	M. P. =
CASCANTO.	M. P. L.
CALAGVRRA,	M. P. LXXIX.

Et

Digitized by Google

Et alterum ab Aſturica Tarraconem :

GRACCVRIS.	M. P. =
BALSIONE.	M. P. XXVIII.
CAESARAVGVSTA.	M. P. XXXVI.

Quare a Caeſaraugusta Caſcantum L paſſuum milibus aberat, contra Graccuris LXIV, utraque oceanum cantabricum verſus; quodque hinc conſequitur, haec duo oppida non multum a ſe invicem recedebant. At enim Plinio oppidani ſunt *Caſcantenſes* lib.III, cap.3: *Caſcantenſes, Ergavicenſes, Graccuritani*. Ita; ſed eidem, ut proxime obſervavimus, ſunt *Burſaonenſes*, qui Livio tamen *Burſaones*. Non tanti hoc igitur. Ceterum adſcribant per me licet, quibus lubitum erit, hoc oppidum aliis, quae nunc primum *in apricum*, ut ait Horatius, hujus fragmenti ope protulimus; mihi magis ne nihil dicerem, quam ut quidquam dicerem, in quo mihi ipſi penitus ſatisfacerem, viſum eſt haec adnotare.

GRACCVRITANORVM) In voce Graccuris ne Tiberii quidem aetate fuiſſe G litterae adſpiratum, teſtimonio ſunt hujus imperatoris nummi apud Suritam, & Auguſtinum, in quorum averſa parte ſcriptum legitur GRACCVR, & per duplex RR, GRACCVRRIS; urbs, ut ſupra vidimus, medio inter Aſturicam, & Caeſarauguſtam itinere, quod diligenter notandum eſt: pertinet enim ad quae paucis poſt verbis de Calaguris Naſicae poſitu diſputabimus.

SEGITIBVS) Sic SOLI INDIGITI in fragmento faſtorum Tiberii aetate ſcalptorum, ex quo Aquilae cum eſſem exemplar, quod apud me ſervo, ſtudioſe, fideliterque excepi adjutus opera viri undecumque doctiſſimi, atque in his ſtudiis multo eminentiſſimi Venantii Lupacchinii: nam aliorum, quae adhuc typis expreſſa in manibus eruditorum verſantur, non dici poteſt, quam multis, quamque gravibus mendis foedata ſint. Sic etiam BENIFICIO, in fragmento orationis, quae Auguſto imrante in marmorea tabula inciſa legitur apud Fabrettum cap.III, num.323. Item BENIFICIARIO in inſcriptione ejuſdem aetatis apud me; aliaque hujus generis, quorum exempla ſuppeditabunt antiquarum inſcriptionum *συναγωγαί*.

CALAGVRIM NASICAM) Plinius lib.III, cap.3. geminato ſibilo: *Calaguritani, qui Naſſici cognominantur*. Ceterum hic locus mirifice, ſi verum amamus, viri excellentis Petri de Marca opinionem confirmat, qui Calagurim Ilergetum Oſcenſibus contributam non hanc quidem Naſicam, ſed alteram Fibularienſem fuiſſe defendit, contra quam Auguſtino, Suritae, Oihenarto etiam, ſi probe memini, aliiſque quibuſdam hiſpanis ſcriptoribus viſum erat. Ac cum Livius dicat, Sertorium ex Graccuritanorum finibus ad Calagurim veniſſe, tum ponte facto amnem propinquum urbi fuiſſe transgreſſum, id certe efficitur, Calagurim cognomento Naſicam ultra

ultra hiberum fuiſſe ſitam. Quare quae cis flumen erat, quid relinquitur, niſi ut Fibularienſis & eſſet, & cognominaretur?

BENIT) Pro VENIT, ut & contra VIRONVM pro BERONVM infra in his ipſis ſchedis. Fons erroris, (ſi tamen error dicendus eſt, in quo tam multi, tam ſaepe, tamque vulgo peccabant), propinquitas, & cognatio litterarum V, & B, de quibus exſtat Adamantii Martyrii libellus apud Caſſiodorum de Orthographia; qui quidem libellus, quis credat? hujus ipſius generis, quo minime omnium debuit, turpi menda inquinatus circumfertur. Nam quod initio capitis IV. legitur: *De B littera trifariam in nomine poſita, quantum poſſibilitatis fuerit, ſufficienter, ut opinor, tractabimus*, ibi *tractavimus* legendum eſt, referendumque hoc verbum non ad id, quo de hoc capite IV. agitur, ſed ad quod tribus prioribus capitibus tractatum eſt. Sed hujuſmodi mendam in pariſino Garetii exemplari jam ſublatam animadverti; tamen in hoc ipſo exemplari ejuſdem capitis inſcriptio retenta eſt: *De B littera trifariam in nomine poſita*, quae haud dubie ex iis, quae proxime adſcripſimus, verbis concinnata eſt, omninoque delenda videtur, inque ejus locum haec altera ex ejuſdem orthographi verbis excerpta ſubſtituenda: *De B littera, quae ſimiliter in verbis invenitur*. Sed de Martyrio hactenus Nunc ad ſcribendi, & pronunciandi hunc morem quod attinet, nolim eum cum homine ſatis ignava opera, & ſubleſta fide, cujus nomini, & operis, quod vulgavit, inſcriptioni nunc parcitur, ad tempora, quae translatam Bizantium imperii ſedem conſequuta ſunt, referre, cujus opinationis vanitatem ſatis, me tacente, ſequentia coarguent. Ac primo in tabulis faſtorum Fratrum Arvalium in Muratorii Theſauro pag. CCCXL, quae Commodo imperante ſcalptae ſunt, BERBECES ſemel, VERBECES paſſim ſcriptum eſt, & CORONIS BITTATIS pro VERVECES, & VITTATIS. Et apud eumdem pag. CCCXXVI. in lapide poſito Pudente, & Pollione Coſ. prioris conſulis nomen item per B, non per V, ſcribitur SERBILIO. Adde inſcriptionem, quam a Donio acceptam refert numquam ſatis homo laudatus Franciſcus Antonius Zacheria, cujus cum in his litteris, tum in omni propemodum doctrinarum, atque eruditionis genere praeſtantiam caecus, aut invidus ſit, qui non agnoſcat, ipſe ingratus, ſi non praedicem; in hac igitur inſcriptione apud Donium pag. CDLIV, & in iſagogico Zacheriae libello de *Vetuſtis Latinis Inſcriptionibus* pag. 523. legitur FVRIVS BERECVNDVS, qui titulus ſcalptus eſt Torquato, & Herode Coſ., hoc eſt, Pio imperante, cujus aetatis etiam illa eſt, quam ex Fabretto, cum de Marci pronomine loquuti ſumus, ſupra attulimus, in qua paucis verbis ante legitur VNIBYRIA pro VNIVIRIA. Sed haec ad inſtitutum ſatis: nam cetera hujus generis

ris

Digitized by Google

ris ſi perſequi velim, concubium, ut ait Plautus, ſit noctis prius, quam ad poſtremum perveniam.

CASTRA POSVIT) Pariter ſupra: HIBERNACVLIS SECVNDVM OPPIDVM AEDIFICATIS, quam notationem non otioſe a prudentiſſimo hiſtorico fuiſſe inductam, ii intelligent, qui in Plutarcho legerint, Sertorium, quae ejus animi temperatio, moderatioque fuit, tum ut magis hiſpanorum voluntates ſibi adjungeret, hoſpitiorum intra oppida praebendorum morem ſuſtuliſſe, militemque ſuum *ἐν ταῖς σκηναῖς* caſtrametari coegiſſe, ipſumque adeo ceteris exemplo ſuo praeiviſſe.

· M · MASIVM QVAESTOREM) Vtique ſuum. Duorum igitur opera in provinciae, ſeu belli hiſpanienſis rationibus adminiſtrandis Sertorius uſus eſt, hujus M· Maſii, ac L· Hirtuleji. Ac de Hirtulejo quidem Livii, quam dixi, epitome diſerte tamquam de Sertorii quaeſtore meminit; de Maſio vero, cujus quidem ſcripta nunc exſtent, cujuſque ipſe meminerim, adhue nemo.

ARVACOS) Ab Arvane, quam Plinius oppidis hiſpalenſis conventus adnumerat? Non ſane opinor: hujus enim derivativum eſt *Arvenſis* in lapide apud Gruterum pag. ccccLxxvI. ORDO MVNICIPII ARVENSIS. Quamquam quid hoc curo, quod nihili eſt? Illud igitur potius, ſeu dicam me unice movet, quod nemo facile in animum induxerit, Sertorium tam longe ad militum delectum quaeſtorem ſuum miſiſſe, nee ſi hoc voluiſſet, alicui potius, qui cum Hirtulejo erant, id negotii dediſſe. Itaque non dubito, quin AREVACOS legendum ſit, quam ipſam vocem ab antiquario, vel quiſquis codicem recenſuit, non fuiſſe emendatam, vix adducor, etſi nulla emendationis veſtigia diuturnitas reliqua fecit. Plinius lib. III, cap. 3: *Ad Tagum Carpetani, juxta eos Vaccaei, Vettones, & Celtiberi Arevaci*; & libro IV, cap. 20: *Durius amnis, ex maximis hiſpaniae, ortus in Pelendonibus, & juxta Numantiam lapſus, dein per Arevacos, Vaccaeoſque, &c.* Aliter hunc locum interpungendum putat Bernardus Aldrete, ſuaeque hujus opinionis rationes erudite perſequitur toto capite v. lib. I. operis, quod inſcripſit: *Varias Antiguedades de Eſpaña* &c; quod Harduinum fugit; mihi tamen verior hujus, & Dalecampii interpunctio viſa eſt, quam ſecutus ſum.

CERINDONES) De hoc pariter nomine opiniones doctiorum exſpectabo. Interim mihi haec canam. Vtrum igitur pro uno populo, ſeu civitate accipiendum eſt, an pro regione? Sane utrovis modo acciperemus, ſcite, ac litterate acciperemus. Nam ad prius genus quod attinet, de quo uno ſuboriri dubitatio poſſet, Florum quidem, & Appianum aliquoties ſic loquutos animadverti; ac ne a Livio, immo hoc ejus fragmento diſcedamus, clare hic ſcribitur: SEGOVIAM ET IN VACREORVM GENTEM, ubi cum una civitate regio dundeviginti civitatium con-

conjungitur. Tamen magis inclinat animus, ut putem, integram regionem eo verbo fuiſſe a Livio ſignificatam: poſt paullo enim: AD CONSCRIBENDOS EX IIS GENTIBVS, quod nomen non utrobique aeque patere, nec una, eademque notione de Arevacis, ac de Cerindonibus accipi debere, id vero a Livii loquendi ratione ſane explicata, ſplendidaque, qua ubique uſus eſt, longiſſime remotum videtur. Iam qui iſti Cerindones, dices? Itane porro, quod multis totos aliorum libros edentibus vix contigit, nobis unis divina quadam virgula contigerit, ut ex tam brevi, tam laciniofo ſcripto tot nova urbium, ac locorum nomina eruerεmus? Quid ſi denique CERINDONES in PELENDÓNES mutandum ſit? Equidem nihil affirmo. Sed interim viderint peritiores, eequid nimis audax unius litterulae, hoc eſt C in P, videatur mutatio, quam ſi receperimus, tum vero laborare nos de duabus reliquis affinium depravationum, quas in hoc ipſo fragmento notavimus, exempla non ſinerent. Pelendones porro cum Arevacis continentes fuiſſe, docebunt Plinius, & Ptolemaeus.

CONTREBIA;:: E LEVCADA) Leucadam addit, ut ab altera cognomine diſtinguat, quod Livio, Plinio, aliiſque ſcriptoribus ſolemne: apud quos ubicumque haec cognomina occurrunt, ea nonniſi diſtinguendi gratia appoſita eſſe intelligendum eſt, contra quam aliquando in vetuſtis lapidibus, atque in iis cognominibus, quae a regionibus ducerentur factitatum fuiſſe, docui in mea lucubratione de VRBE AVEIA pag.xiiI, & ſeqq, ubi novum Teate apud Daunios veteribus, ac recentioribus geographis immemoratum Livio, & Frontino reſtituimus, de qua urbe praeterea intelligendos eſſe numos cum inſcriptione TIATI primi, (quod galli cujuſdam τῦ ψευδοφίλυ cauſſa dictum volo) docuimus, cum hactenus hos de Teate Marrucinorum interpretati ſint. Iam Contrebiae, cujus cauſſa hic eſt inſtitutus ſermo, nuſquam in veterum ſcriptis, praeterquam hoc uno Livii loco mentio ſit; quo majore pretio hoc fragmentum omnibus antiquitatis ſtudioſis eſſe debet. De poſitu ſi quaeratur, dicam, ſed ut in re obſcura, timide, ac diffidenter. In Pelendonibus igitur arbitror, aut ſi mavis, in horum, & Vaſconum finibus. Qua enim opportunior Sertorio tranſitus ex Beronibus in quamcumque regionem cogitaſſet, ſeu Luſitanorum, ſive Hedetanorum, ſeu denique interjacentium populorum? Nam de altera citerioris parte, quae cis hiberum eſt, & pyrenaeis praetenditur, ne cogitemus, ratio ipſa, ni fallor, belli aperte prohibet. Quorſum hac enim quo maxime tempore hujus, quod dico, belli moles ſucronenſi tractui, & Luſitaniae tota incubuerat?

C. INSTELVM) Non dubitavi, cum ad hunc locum pervenimus, quin INSTEIVM legendum eſſet pro eo, quod Brunſius INSTELVM malebat. Sed inſpecto, exploratoque diligentius loco plane, ut iſte affirmabat,

mabat, ſcriptum eſſe comperimus; qua in re ita demum acquievi, ut tamen depravati hujus nominis culpam in librarium transferendam eſſe, verum, atque a Livii archetypo profectum INSTEIVM eſſe contenderem. Nam & gentem Inſtejam ex compluribus veterum monumentis ſatis notam habebam, & alterius illius nominis inſolentiam nullo modo concoquebam; cum ecce tibi, paucis interpoſitis diebus, ad illum locum pervenimus, in quo ſatis, ut mihi videbatur, aperte L. INSTEIO ſcriptum erat, nec tantum ſpatii inter I, & O relinquebatur, quantum tranſverſae principis udae lineolae ſignandae relictum oportebat; quod ex contentione aliorum locorum, in quibus eadem littera perſcribitur, liquido conſtabat. Nihilominus Brunſius hic quoque ſuum INSTELVM videre ſibi videbatur; idque ipſum utroque ἐγγράφως ſui loco expreſſit. *Hac in re ſcilicet una multum diſſimiles*.

SEGOVIAM) Segoviam urbem Arevacorum, ad quos ipſos, (ſi recte ARVACOS in AREVACOS ſupra mutandum cenſuimus), tum Maſius quaeſtor mittebatur. Quare fruſtra, aut falſo miſſus nunc C. Inſtejus fuiſſe videri poſſet. Quamquam non tanti hoc duco, ut aut mendum huic loco ſubeſſe ejus cauſſa exiſtimandum ſit, aut de ſuperioris loci correctione dubitandum. Sane enim Maſius, & Inſtejus eodem quidem mittebantur, ſed alter ad milites, alter ad equites conſcribendos. Quid? non equites, inquies, milites ſunt? Vero; ſed alibi tamen idem Livius diſtinguit, & alterum alteri genus opponit: ut libro xxII: *Milite, atque equite ſcire, niſi romano, latinique nominis, non uti Populum Romanum*. Caeſar quoque lib.1I. *De Bello Civili*, cap.41. *Nec militibus quidem, ut defeſſis, neque equitibus, ut paucis, & labore confectis ſtudium ad pugnandum, virtuſque deerat*; qui tamen paucis verbis ante equitibus peditatum oppoſuerat. Adhuc idem lib.v. *De Bello Gallico*, cap.10: *Tripartito milites, equiteſque in expeditionem miſit, ut eos, qui fugerant, perſequerentur*. Et Salluſtius *De Bello Catilinario*, cap.59. *Inſtructos ordines in locum aequum deducit, dein remotis omnium equis, quo militibus exaequato periculo animus amplior eſſet, ipſe pedes exercitum pro loco, atque copiis inſtruit*; ubi *militibus* pariter pro peditatu accipiendum puto, & *exaequato periculo* cum addit, ſubaudiendum eſt cum iis, quibus equus ablatus erat. Quanquam non eo inficias, hoc loco pleraque Salluſtii exemplaria *peditibus* praeferre; verum ex ſuperiorum Caeſaris, ac Livii locorum appoſitione quid hic etiam ſequendum ſit, opinor, perſpicitur. Ac potuiſſe *peditibus* a Salluſtio poni, non difficulter adducor; at potuiſſe alterum illud perinde a librariis, aut emendatoribus proficiſci, id vero aegre adducar: doctiuſcule enim poſitum videtur, quam ut ab aliquo illorum in textum verborum Salluſtii recipi potuerit.

VACREORVM) VACCAEORVM veritati omnino conſentaneum

H

duco;

duco; aut quod propius ab archetypi ſcriptura recedit VACAEORVM. Error ortus ex ſimilitudine, & propinquitate duarum litterarum A, & R, quarum quam facile altera in alteram migret, cum quivis videt, tum hujus generis aliis mendis indicatis, ac ſublatis docuimus in citata lucubratione de VRBE AVEIA pag.lxx, & lxxI.

VMCONVM) VASCONVM jam inde ab initio ſum opinatus, qua in opinione cur adhuc perſeverem, cauſſae multae faciunt. Ac primo fieri quidem, (quod vix tamen puto), ſed fieri nihilo minus poteſt, ut quibus viſus oculorum acrior ſit, VASCONVM in membranis legant pro eo, quod VMCONVM nobis ſcriptum fuiſſe iterum, ac ſaepius viſum eſt. Deinde cujus non aures obtundat priorum ſyllabarum concurſus plane inſolens, atque abſurdus? Neque enim temere M littera C, & K litteris in graecis, aut latinis vocibus praeponi ſolet. In his, inquies, non ita in peregrinis; hiſpanicas autem pleraſque hoc ipſum latiali ſermone fuiſſe, ut Plinius loquitur, *dictu difficiles*, teſtimonio eſt idem lib.III, cap.1, & Mela libro item III, cap.1. *Cantabrorum*, inquit, *aliquot populi, amneſque ſunt, ſed quorum nomina noſtro ore concipi nequeant*. Idem etiam Plinius eodem lib.III, cap.3 Lucenſis conventus populos praeter Celticos, & Leburos *ignobiles, & barbarae appellationis vocat*, quos iccirco tacitos praetermittit. Eſto ita. Sed tamen haec ipſa nomina latini ſcriptores cum in ſuam linguam, tamquam in alienum ſolum transferebant, ad ſuam ſcribendarum, atque appellandarum vocum conſuetudinem accommodabant; nec exſpectabant, ut diuturnitate, quemadmodum in plantis, aſperum, atque inconditum morem exſuerent; quae ſi interim temporis progreſſu nonnihil mutabant, totum hoc non tam de ſonorum inſolentia, & aſperitate detrahebatur, quam vocalitati, & elegantiae accreſcebat. Adde, Beronibus, quo Sertorius meditabatur, finitimos Vaſconea fuiſſe, & Calagurim, ex qua proficiſcebatur, ad horum regionem, ut diximus, pertinuiſſe: ut ſi Sertorio recto itinere, (tranſmiſſione iterum fluminis, an minus, nihil ad rem: utramque enim Vaſcones amnis ripam obtinebant), ſi recta igitur ducendus in Berones exercitus fuerit, neceſſario per Vaſconum agrum ducendus fuerit. Ac recto itinere, inquam: ne alioqui ſupervacanea loci haec notatio in Livio videatur; qui ut praeterire eam de aliis loquens potuit, tamen de Sertorio non debuit, cui Plutarchus nominatim ἀνδρας . ϗ περιδρομὰς attribuit.

VIRONVM) Utinam tam facile videre alibi verum liceat, quam hic licet! VIRONVM enim hoc loco minime mihi quidem dubium eſt, quin ſomniculoſus ſcriba pro VERONVM poſuerit; hoc autem pro BERONVM, de quibus paullo ſupra: OPPORTVNISSIMVS EX BERONIBVS TRANSITVS ERAT. Quod ſi cui tantula in tam paucis verſibus inconſtantia admirationi ſit, is admiretur magis, in tam brevi fragmento

mento ab eadem manu BENIT, & VENIT, INSTELVM, & INSTEIVM, ISDEM, & IIS, CONTREBIA, & CONTEBRIA, ILVRCAONVM, & ILERCAONIA fuiſſe relictum. Sed eo redeo: Ptolemaeus lib. II. Ὑπὸ δὲ τοὺς Αὐτρίγονας Βήρωνες, quibus continuo cum Tritio Metallo, & Oliva Variam, ſive ut ipſe ſcribit, Οὐαρίαν accenſet. Etiam Strabo lib. III. Οἰκοῦσι δὲ, inquit, ἐκ μὲν τῶν πρὸς ἄρκτον μερῶν τοῖς Κελτίβηρσι Βήρωνες, Κυντάβροις ὅμοροι τοῖς κονίσκοις, ὧν ἐστι πόλις Οὐαρία κατὰ τὴν τοῦ Ἴβηρος διάβασιν κειμένη. Ac continentes quidem Berones Celtiberis fuiſſe, quis inficias eat? ſed non hoc tamen Strabo voluit, ſed fuiſſe ipſis ad aquilonem, contra quam latinus interpres eum loquentem fecit. Vtrique igitur geographo in Beronibus Varia, ut & Livio in iiſdem Vareja. Haec autem quin eadem ſit, ac Varia illorum, cui dubium erit? Sane in Strabone, & Ptolemaeo ita *Varia* ſcriptum eſt, ut in eodem Ptolemaeo *Avia* pro *Aveia*, deſcriptorum, ut puto, ſequioris aetatis vitio, quo praeterea factum eſt, ut in Plinio quoque hoc nomen corrumperetur lib. III, cap. 3, ubi ſcribitur: *Iberus amnis navigabili commercio dives, ortus in Cantabris, haud procul oppido Juliobriga per CCCCL. milia paſſuum fluens, navium per CCLX. a Varia oppido capax*. In quibus omnibus locis, certe in Strabone, & Plinio adſtipulatu harum membranarum reponendum eſſe *Varejam*, exemplo, quod attulimus, Avejae urbis, manifeſto liquet. Quid praeterea? Etiam: nam hujus, quam dico, correctionis veſtigia in palatino Ptolemaei exemplari adhuc reliqua ſunt, in quo legitur βαρεία, quod retineri poteſt, ſic tamen, ut κατὰ τὴν διάλεκτον fiat βαρεῖα. Ad eumdem enim modum quod graecis Καρπηΐα eſt, in quibuſdam mendoſis exemplaribus Καρπεῖα ſcriptum legi, facili alterius in alteram vocalem mutatione. Sed de Vareja, ac Beronibus ſatis, niſi quod tria adhuc verba de Plinii loco, in cujus computatione videndum, an non turbatum ſit. Nam ſubductis CCLX. paſſuum milibus ex ſumma CCCCL, colligentur a Vareja ad fontes hiberi CXC, quod mihi vix ſit veriſimile. Qua de re amplius hiſpanis, aliiſque ἐγχωριολόγοις cogitandum relinquo: nec enim inſtitutae hujus ſcriptionis ratio, nec temporis, ut diutius in his immoremur, patiuntur anguſtiae.

HAVD INOPINANTIB.) Vnum, & alterum verbum, quod ſequebatur, ut ex his ſchedis reſtitui poſſit, magis optandum eſt, quam ſperandum. Ita enim hoc loco tamquam de induſtria detritae, atque elutae ſunt, ut citius nihil umquam in iis ſcriptum, quam quidquam antea fuiſſe ſcriptum ſuſpicari poſſis.

AVTRIG::) AVTRIGONVM reponendum eſſe, conſtat ex iis, quae proxime de Beronibus, & urbe Vareja dicta ſunt. De his Plinius, Mela, aliique.

FINIS.

IM-

Digitized by Google

I M P R I M A T V R,

Si videbitur Reverendiſſimo Patri Sacri Palatii Apoſtolici Magiſtro.

Dominicus Iordani Patr. Antioch. Viceſg.

A P P R O B A T I O N E S.

LEgi librum cui titulus: *Titi Livii hiſtoriarum libri XCI. Fragmentum ἀνέκδοτον* &c. Nihil in eo reperi, quod a ſcitis Catholicae Fidei, bonorumque morum Inſtitutis alienum eſſe videatur. Cl. V. Viti Mariae Giovenazzii in idem fragmentum adnotationes acris judicii, reconditaeque eruditionis hominem arguunt. Quae vero ad reperti hujus fragmenti hiſtoriam pertinent, ea omnia a Franciſco Cancellerio elegantiſſime conſcripta vehementer mihi probantur. In iis egregium adoleſcentem ingenio, & optimarum artium ſtudiis praeditum, & ad latinae eloquentiae laudem impigre properantem libentiſſime recognovi.

Datum ex Aedibus meis VII. Idus Iun. MDCCLXXIII.

M. A. Giacomellus Archiepiſcopus Chalcedonenſis.

PEtrum illum Bembum, cujus magnum in litteris nomen, memini ſua in epiſtola Iulio II. Pontif. Max. gratulatum fuiſſe, ejuſdemque eximiae felicitati tribuiſſe, quod, eo Pontifice, forte in Dacia vetuſtiſſimus Hygini liber inventus fuiſſet, quem miſſum uſque Romam ipſe perdocte, ac feliciter eſt interpretatus. Ac mihi quidem multo verius, multoque convenientius CLEMENTI XIV. gratulandum videtur, in cujus auſpicatiſſimo Pontificatu hoc T. Livii Romanae Hiſtoriae Principis ἀνέκδοτον in Vaticana Bibl. duorum Cl. hominum ſolertia, induſtriaque detectum eſt. Perpetuus enim quidam fortunae curſus, ac tenor perſpicitur, quae eum optimum Pontificem maximas moderantem res, ac pro Chriſt. Rep. pro bonis artibus multa, & praeclara molientem ſemper proſequatur, tum ejus gloriae propagandae levioribus etiam in rebus ſuffragari numquam deſinat. Quum autem hujuſmodi ἀνέκδοτον doctiſſimis, laborioſiſque adnotationibus ab egregio Viro Iuvenatio illuſtratum Franciſcus Cancellerius magnae ſpei, magnique ingenii adoleſcens, & in latine ſcribendi facultate admodum exercitatus edendum curaverit, equidem illius conſilium vehementer probo; & Reverendiſſimo P. Magiſtro Sac. Palatii ſancte confirmo, nihil in hac libri editione ineſſe, quod morum integritati, aut Religionis ſanctitati officiat; eſſe autem e re litteraria, ſi in publicam lucem emittatur.

Datum ex Aedibus Quirinalis VII. Idus Iun. MDCCLXXIII.

Philippus Bonamicius SSmi D. N. CLEMENTIS XIV.
a Latinis Litteris, & Secretiore Cubiculo.

I M P R I M A T V R.

Fr. Thomas Auguſtinus Ricchinius Ord. Praedic. S. Pal. Apoſt. Magiſter.

Digitized by Google

EDITOR LECTORI BENEVOLO.

QVum libelli impreſſio ad umbilicum fere perducta eſſet, multiplex tota urbe exorta, ac propagata eſt de Liviano hoc fragmento opinionum diſſenſio. Erant enim qui rem in ſuſpicionem ementitae veritatis adducebant; erant qui plane falſam, ac commentitiam praedicabant; denique quidam quum membranas inſpexiſſent, nihilominus in ſole, ut eſt in proverbio, caligantes, quod ſuiſmet oculis uſurpaverant, vidiſſe ſe praefracte negabant. Etſi vero iſtorum tumultus, ac vociferationes omnes paullo cordatiores riſu, ut par erat, ac cachinnis exciperent; tamen quum non deeſſent, qui tot hominum, tantaque confidentia profectis vocibus non mediocriter commoverentur, factum eſt, ut omnis haec litteratorum natio ſtudia in contraria ſcinderetur: quumque ille libelli editionem in vulgus, ne quid Vaticanae Bibliothecae nomini officeretur, omnino impediendam acriter contendebat; hic vanis blateronibus os occludendum, nec diutius litterariae reip. tantam voluptatem invidendam exiſtimabat, *hi motus animorum*, *atque haec certamina tanta* ad aures ſapientiſſimi, atque unius omnium perſpicaciſſimi, ac providentiſſimi Pontificis CLEMENTIS XIV. delata ſunt; qui quum hac etiam dote, quae maximos ſemper Principes comitata eſt, ſpectandus ſit, ut amore incredibili bonas artes, litteraſque proſequatur, nihilque leve, nihil contemnendum arbitretur, quod ad earum cultum, atque incrementum quoquo modo intelligat pertinere, tum hujus praecipue reperti novitate maximum in modum perculſus eſt. Quamobrem non ſo-

lum quod ipſe eſſet de tantae rei veritate mire ſollicitus, ſed etiam ut omnis, ſua interpoſita auctoritate, vanis quaeſtionibus anſa praecideretur, Viro omni laudum genere cumulatiſſimo, Lazaro Opitio Cardinali Pallavicinio primario adminiſtro demandavit, ſuo ut nomine juberet, codicem, in quo T. Livii fragmentum repertum eſſe vulgo ferebatur, ad Petrenſis Archiepiſcopi Xaverii de Zelada aedes transferri, ibique a CC. VV. Petro Aloiſio Galletto, Ioſepho Aloiſio Amadeſio ſerio, diligenterque expendi, qui ſeſe deinde de tota re certiorem facerent. Haec Pontifex; cujus quidem conſilio quid ſapientius fieri, quid ad veritatem illuſtrandam accommodatius, quid etiam ad tanti Principis gloriam amplificandam conducentius, non reperio. Nam ſi judicum fidem ſpectes, integerrimi ſunt; ſi eruditionem, doctiſſimi, editiſque operibus orbi litterato notiſſimi; ſi harum rerum peritiam, aetatem ii quidem in hiſce ſtudiis fere omnem ſumma cum nominis ſui laude, ſtudioſorumque utilitate traduxerunt. Quid autem de Xaverio de Zelada dicam, quem romanae purpurae dignitate meritiſſime cohoneſtatum, atque inſignitum, omnium ordinum, omnium nationum plauſibus, & comprobatione nuperrime ipſi vidimus, & gaviſi ſumus? Quum is harum rerum ſcientiſſimus, quantum temporis a maximarum rerum curatione ipſi reliquum eſt, totum evolvendis, atque expendendis veteribus codicibus impendat, quorum ingentem, exquiſitamque ſupellectilem ſummo ſtudio, diligentiaque incredibili comparatam domi habet, praeter omnigena venerandae antiquitatis monumenta, rerumque naturalium exoticarum copiam

piam, qua mirifice inſtructa, atque exornata *tota* ejus *domus gymnaſium eſt*? Qua de re nemo tam perfrictae frontis reperiri potuiſſet (ut repertum iri numquam puto), qui poſt penſiculatam a tantae integritatis, ac doctrinae viris veritatis inveſtigationem, eam revocare amplius in dubium auderet. Quantum vero in hoc ſuſcipiendo conſilio CLEMENTIS XIV. ſapientia, optimuſque ejus erga litteras animus, & patrocinium eluceat, ſane patet. Quid enim, quaeſo, Alphonſum Neapolitanum Regem, qui eo erga Livium amore incenſus erat, ut praeter illam omnium fama celebratam ad Patavinos legationem, ſeſe Laurentii Vallae cum Antonio Panormita, aliiſque, de germanis ejuſdem lectionibus quaeſtionum arbitrum, & judicem interponeret; quid, inquam, amplius, facturum hunc fuiſſe judicabimus, ſi, ipſo vivente, fragmentum hoc in lucem veniſſet? Quid Magnum Ludovicum, qui ampliſſimum, ac plane regium, quinquaginta aureorum milia, praemium propoſuit, ſi quis Livianae hiſtoriae libros jactura ſane triſti, atque acerba deperditos ſibi ſtitiſſet? Quid Leonem ipſum X, qui numquam ſatis laudando conſilio conſtituerat, ut in Capitolio ſtatis diei horis ſuperſtites ejuſdem libri romanae juventuti legendi, atque explicandi proponerentur? Equidem haud ſcio, an ii & majori ſtudio de hujus fragmenti veritate certiores fieri voluiſſent, impendioque magis affici ob hujuſmodi repertum potuiſſent.

Sed, ut interruptum narrationis filum reſumatur, optimae, juſtiſſimaeque Pontificis voluntati continuo obtemperatum eſt: inſpectum eſt enim fragmentum, cumque impreſſo exemplari conlatum; tum judicium chartae com-

miſſum, atque utriuſque cenſoris manu ſubſignatum ad Pontificem delatum. Quod ego doctorum Virorum judicium, utpote nobis, atque illis maxime honorificum, inferius attexendum omnino eſſe cenſui. Praeterea quum Cardinalem ampliſſimum de Zelada rogaſſem, ut ſcalptori, quem peritiorem inveneram, codicis inſpiciendi facultatem impertiret, meis precibus annuit incredibili benignitate. Quapropter tanti Viri, quantus Zelada eſt, non meo quidem unius, ſed omnium judicio, humanitati, ac juvandae rei litterariae ſtudio debemus characterum ſpecimina, quae nunc multo quam antea diligentius ad autographi ſimilitudinem ſunt expreſſa. Quae res efficiet, ut exteri quoque homines, eorumdem characterum vetuſtate, ac pulchritudine animadverſa, non aegre in C. V. Ioſephi Spalletti graecae linguae in Vaticana Bibliotheca ſcriptoris, hominis quum eruditi, tum maxime acri, ſubactoque judicio, ſententiam deſcendent, qui illud cryſtallis incluſum, ac gemmarum, aurique ornatu inſigne curioſorum oculis proponendum judicavit. Ego certe illud affirmare non dubitem, Vaticanam Bibliothecam, etſi ceteris praeſtantiſſimis codicibus, quibus abundat, careret, tamen hujus unius, atque unici codicis cauſſa, quemadmodum Theſpiae propter Cupidinis ſimulacrum, dignam exſtituram, quae ab omni elegantiarum cultore viſeretur. Quod multo potiori etiam jure pronuntiandum eſſet, ſi reliqui fragmenti verſus, qui prodigioſa vetuſtate deleti quamlibet oculorum aciem effugiunt, medicamenti alicujus ope, redivivi quodammodo in lucem emergerent. Hoc autem ſi ſperandum ab aliquo eſt, a viro certe praeſtantiſſimo, mihique,

Digitized by Google

ſique, quod Cl. Giovenazzio conciliatori acceptum refero, amicitia coniunctiſſimo Antonio Minaſio Dominicano, novae papyri ex aloes americanae epidermate tracti, ejuſdemve plantae fibris intertexti repertore, multorumque, ac praeclarorum inventorum parente exſpectandum eſt. Qui quidem vir dono quodam providentiae genitus videtur ad ſacra omniparentis Naturae penetralia perveſtiganda, abditiſſimaque ejuſdem arcana in lucem, atque in apertum proferenda. Atque haec ſingularis doctrinae fama ad celebriores uſque Academias pervagata non latuit acerrimum doctorum virorum aeſtimatorem CLEMENTEM XIV, qui nuper eum Lectorum albo in hoc Romano Lyceo adnumerari, ac Botaniсes cathedra cohoneſtari juſſit. Quamobrem quis non mecum optabit, ut talis tantuſque vir liviano huic foetui magis adhuc in lucem extrahendo obſtetrices manus adhibeat?

Laetandum interea eſt omnibus, atque geſtiendum, quod tam praeclarum fragmentum, tot ſaeculorum ſpatio ad hanc uſque diem ignoratum, tandem CLEMENTIS XIV. principatu, qui beatam feliciorum Auguſti, ac Leonis temporum memoriam renovavit, in apricum fortuna protulerit, eique ſe tamquam miniſtram, & ſociam praebuerit ad Bibl. Vaticanae claritatem, & gloriam augendam, latiuſque propagandam. Quis enim tam hoſpes, ac peregrinus in urbe eſt, qui neſciat, quantum decoris, atque ornamenti fere quotidie eidem addiderit, quum aliorum immortalium Pontificum, tum numquam etiam interiturae memoriae, optimi, maximique CLEMENTIS XIII. veſtigiis inſiſtens, pulcherrima papyrorum collectione jam inſtituta inſigniter aucta, mul-

multiplici graecorum, latinorumque numiſmatum, atque aere cuſarum imaginum copia illuc invecta, ac denique rariſſimis cujuſquemodi antiquitatis monumentis, quibus eam admirandum in modum auxit, ac locupletavit? Ac quaſi intra Bibliothecae limites maxima maximi Pontificis munificentia contineri non poſſet, erumpere foras voluit, ac exteriores etiam parietes innumero inſcriptionum numero unde unde conquiſitarum exornare. Quod eruditum ornamentorum genus, quo maxima pars illius ambulacri, quo in Bibl. ingreſſus patet, conveſtiri coepit, tacite quodammodo invitat, ac manu ducit ad propius aedificium recens exſtructum inſpiciendum, cujus ſi pulchritudinem, dignitatem, majeſtatem praedicare aggrediar, dies me citius, quam verba deficient. Ibi columnae, emblemata, urnae, toreumata, ſarcophagi, candelabra, ſigna ex marmore, aut aere prope ſpirantia, diligentiſſime conquiſita, & munificentiſſime comparata, regiam CLEMENTIS XIV. munificentiam, optimarumque artium patrocinium, apud conſequentes omnes aetates praedicabunt. Quae omnia quum geſta ab eo ſint, quo tempore graviſſimorum negotiorum mole, quam miro prorſus exemplo ſuſtinere ſolus coepit, ac porro pergit, tantum non eſt oppreſſus, quid eum facturum eſſe non ominemur, ſi coepta divinitus, ac pene jam mirifica dexteritate, atque ſollertia profligata conſilia ad optatum exitum tandem aliquando adducentur? Quo magis D. O. M. enixe obſecrandus eſt, ut bonorum omnium votis expetita beata haec dies aliquando illuceſcat, ac CLEMENTEM XIV. aureae aetatis conditorem, ſalvum, atque incolumem Chriſtianae, ac litte-

litterariae Reipublicae bono quam diutiſſime conſervet. Sequitur doctiſſimorum cenſorum judicium.

*M*Andata Sanctiſſimi Domini Noſtri CLEMENTIS XIV. feliciter regnantis, ea, qua par eſt, obedientia, atque alacritate exequentes, parvum Bibl. Vaticanae Codicem membranaceum Palatinum, num.* XXIV. *extra notatum, perquam diligenter, & accurate ſcrutati ſumus, ubi Tobiae, Judith, Job, atque Eſther libri ſatis vetuſto charactere deſcripti ſunt. Cujus characteris ſpecimen jampridem cum orbe erudito communicaverat Cl. Joſeph. Blanchinius in Vindiciis Canonicarum Scripturarum vulgatae editionis, inquiens illum* „ mirifica praeſtare antiquitate, & certam Hieronymianae „ verſionis notam in ſubſcriptione repraeſentare„ *Quum ergo ad ejuſmodi examen aggreſſi eſſemus, animadvertimus initio hic, atque illic in variis codicis paginis antiquiorem ſubeſſe ſcripturam, partim ex induſtria, partim ipſa temporis vetuſtate pene oblitteratam, non ita tamen, ut cum inter lineas ſacrorum verborum, tum in marginibus paginarum ſe peritorum oculis non offerat legendam, non omnem quidem, at majorem certe partem.*

Praecipue vero paginas LXXIII. uſque ad LXXVIII perſpeximus pulcherrimo primorum aerae Chriſtianae ſaeculorum charactere, ac procul dubio ante ſaeculum V. exaratas. Probat id ipſius ſcripturae forma, Romana *nempe* vetus, *quae uſque ad ſaeculum quintum viguit, quo tempore Gothi, Italiâ fere totâ in eorum poteſtatem redacta litteris ſuis romanas aliquantiſper vitiarunt. Uncialium litterarum forma in codice hoc Palatino ſatis elegans ad antiquos lapidum characteres accedens aetatem profecto videtur ſapere praeſtantiſſimi illius Vir-*

LXVIII.

Virgilii codicis, qui Florentiae in Bibliotheca Laurentiana adſervatur, quique circa Valentis, ac Theodoſii tempora ſcriptus exiſtimatur ab Holſtenio, ceteriſque viris eruditis. Hiſce paginis praecedere titulum legimus.

TITI LIVI LIB. XCI.

Quamobrem, ceteris omiſſis, hujus ſcripturae examini ſtudio, & cura omni inſtitimus; qua quidem repetitis obſervationibus lecta, certo deprehendimus fragmentum eſſe hiſtoriae, ſeu continuationis hiſtoriae de Bello Hiſpanico contra Sertorium. Qua de re quum amplius non dubitandum nobis videretur, proceſſimus ad fragmenti totius collationem cum exemplari typis nuper edito, quod ex membranaceo ad unguem deſcriptum omnimodis cum eo convenire teſtamur, laudantes integerrimam fidem, qua in lucem datum eſt, quum ne apicem quidem de ſuo adjeciſſe noverimus accuratiſſimos viros, tum qui illud deſcripſerunt, tum qui publici juris fecit, ubi non licuit fugientes membranae litteras diſcernere, aut ubi revera deſunt verba, ac ſenſus: quae lacunae iterata, apteque diſtributa punctorum ſerie in edito exemplari indicantur. Et ideo eorum improbum quidem, ſed utilem laborem, atque integritatem, neminem fore confidimus, qui meritis laudibus non proſequatur. Quod noſtri examinis, & collationis teſtimonium dedimus III. Nonas Apriles Anno MDCCLXXIII.

D. Petrus Aloyſius Galletti Romanus Ordinis S. Benedicti Congregationis Caſinenſis, Abbas S. Mariae de Fonte vivo, in Bibliotheca Vaticana Linguae Latinae ſcriptor.

Joſeph Aloyſius Amadeſius Praefectus Archivo S. Ravennatis Eccleſiae.

FINIS.

A01 1672324

Digitized by Google

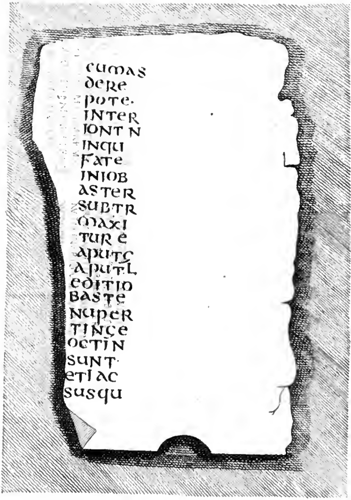
	Errata	Corrige
Pag. 7.	nihil a me tibi offerri	nihil arbitror a me tibi offerri
Pag. xxxix.	Fortaſſe Λ˜	Fortaſſe Λ˜
Pag. xliv.	IMPERIOSSVS IMPROBVS	INPERIOSSVS INPROBVS

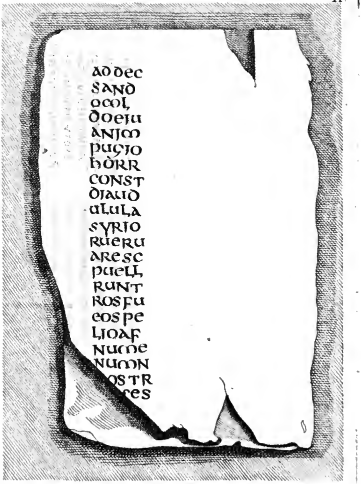
Digitized by Google

ROMAE . cIↄ Iↄ cc LXXIII
EXCVDEBAT . PEC . SVA .
ARCHANGELVS . CASALETTVS
TYPOGRAPHVS . ET . BIBLIOPOLA
AD . THERMAS . NERONIANAS
SALVO . DOMINO . NOSTRO
CLEMENTE . XIIII
B . R . P . N .
PONTIFICATVS . MAX . ANNO . V .
VIVAS · VALEAS · FELIX · IMPERES ·

Digitized by Google

I

cumas
dere
pote.
INTER
IONT N
INQU
FATE
INIOB
ASTER
SUBTR
MAXI
TUR E
APUTC
APUTL
EDITIO
BASTE
NUPER
TINCE
OCTIN
SUNT
ETIAC
SUSQU

ad dec
SAND
ocol
doeiu
anim
pugio
horr
CONST
diaud
ulula
SYRIO
rueru
aresc
puell
RUNT
ROSFU
eospe
LIOAF
Nume
NUMN
OSTR
res

Digitized by Google

LI
E
41

Digitized by Google

BIBL
VI
Digitized by Google